PABLO DE LA TORRIENTE-BRAU

Aventurile eroului necunoscut cuban

COLECȚIA

AVENTURILE EROULUI NECUNOSCUT CUBAN

Lei 2,50

Pablo de la Torriente-Brau

AVENTURAS DEL SOLDADO DESCONOCIDO CUBANO

Publicaciones del Gobierno Provincial Revolucionario
de la Habana
Departamento de Cultura

PABLO DE LA TORRIENTE-BRAU

PABLO DE LA TORRIENTE-BRAU

AVENTURILE EROULUI NECUNOSCUT CUBAN

(Roman)

Cuvînt introductiv de RAUL ROA

BUCUREȘTI — 1961

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

În romînește de *F. Brunea-Fox* și *Oana Busuioceanu*

Coperta de *Petre Vulcănescu*

MIGUEL HERNÁNDEZ[1]

ELEGIA A DOUA

(Lui Pablo de la Torriente-Brau, comisar politic)

„Tovarășe,-n Spania eu voi rămîne"
mi-ai spus cu o undă de dragoste-n glas.
Și, iată, mărețul tău trup de războinic în grîne
și-n iarba Spaniei acum a rămas.

Nimeni n-a plîns lîngă tine :
de la simplul soldat la comandantul sever
toți te așteaptă, te văd și te caută încă ;
cu ochi de granit amenințînd ei te cer,
și sprîncene de flăcări incendiind zarea-adîncă.

Valentin, vulcanul, cel care-a plîns într-o zi, e
zguduit de lacrimi de fier. L-ai văzut
cu inima strînsă, pulsînd bucurie
să-nvioreze fluviul cortegiului tău mohorît.

---

[1] Poezia a fost tradusă din volumul *Viento del pueblo* (Valencia, 1937), aparținînd cunoscutului poet militant spaniol *Miguel Hernández* (1910–1942).

Ca nicovala rămasă fără baros
s-a închis în tăcere Manuele Moral,
simplu şi furios.

Vor fi mulţi căpitanii şi mulţi comisarii
care-ţi vor pune trofeu funerar
la despărţire, plumbi grei de mitralii.

Şi nu vei vorbi nici de morţi nici de vii
tu cel ce intri în moarte erou ;
pe drumuri şi-n porturi viaţa nu te-o zări
furtună stîrnită din nou.

Pablo de la Torriente,
în Spania-ai rămas într-o zi
şi în inima mea, secerat de rafale :
mîngîierile soarelui vor fi veşnic absente
de pe nopţile frunţii ; vor moşteni
înălţimea ta, munţii – taurul furiei, puterile tale.

Sărutul şi zborul se stinseră-n lut
cînd trupul căzînd, lunecase
cu soarele Spaniei în faţă-aşternut,
cu soarele Cubei în oase.

În faţa acestui cuban generos
tovarăşii lui de Brigadă să vină
cu pumnii-ncleştaţi, cu pas mînios,
cu ura pe ţeava de carabină.

Priviţi-l, surîde acestui pămînt
cerînd printre dinţi-amuţiţi răzbunare
batalioanelor noastre de frunte, luptînd,
bărbaţilor aspri cum e trăsnetu-n zare.

Pentru Pablo dacă zilele-acum se opresc
nu vă temeţi că sîngele-a curs în zadar ;
morţii cresc uriaşi, n-au contur pămîntesc,
doar anii îşi macină gigantul schelet şi dispar.

(În romîneşte de *Teodor Balş*)

CUVÎNT INTRODUCTIV

S-au împlinit douăzeci de ani de cînd a căzut la Majadabonda, cu arma în mînă, scriitorul Pablo de la Torriente-Brau. Veste mi-a fost adusă de către Jorge Luis Marti de îndată ce a apărut în paginile lui „El Mundo". La insistențele acestuia am redactat, cu inima strînsă, articolul prin care aduceam talentului, curajului și jertfei sale un tribut cu prisosință meritat. Luase hotărîrea să plece în Spania să lupte pentru libertate și plătise cu prețul vieții eroicul lui gest. În paginile emoționante ale „Vîrstei de aur", pe care a învățat să citească, numele lui ar putea fi înscris retrospectiv, ca un îndemn către o viață eroică.

L-am cunoscut pe Pablo în vara anului 1930. Umblam de o săptămînă cu o carte sub braț. Nu mai e nevoie să spun că era vorba de „Batey", o culegere de povestiri cubane scrise în parte de el și în parte de bunul lui prieten Gonzalo Mazas Garbayo. Mă interesasem peste tot în ce fel puteam intra în legătură cu el. Mă impresionase imaginația lui fantastică, stilul curgător și liber, entuziasmul, dorința de a fi folositor, inima generoasă și dragostea față de cei care suferă,

clădesc idealuri și luptă. I-am fost prezentat într-o după amiază în biroul avocatului Fernando Ortiz unde lucra ca secretar. Era un băiat înalt, bine legat, cu părul negru, fruntea înaltă, vocea gravă, linia bărbiei mîndră, zîmbetul deschis, privirea blîndă. Avea o fire veselă. Din cînd în cînd izbucnea într-un hohot puternic de rîs, care făcea să zăngăne geamurile. I-am vorbit despre cartea lui, iar el mi-a vorbit despre Rubén Martínez Villena, acel poet palid, de o inteligență strălucitoare.

Conversația a alunecat curînd spre teme politice. Atmosfera generală, încărcată și întunecată, prevestea furtună. La Universitate, noi studenții ne pregăteam să înfruntăm tirania. I-am descris în cîteva linii planurile și obiectivele noastre. Ochii au început să-i strălucească și mi-a vorbit iarăși despre Rubén. La un moment dat a amintit de Teté Casuso. Se însurase cu ea de curînd. Iubirea-i de adolescent înflorea luminoasă în zorii, mustind de sevă, ai tinereții sale.

– Voiam să te îndemn să ni te alături, i-am spus eu, dar dacă te-ai însurat tocmai acum o să-ți fie greu să intri în luptă...

M-a întrerupt imediat, spunîndu-mi scurt și hotărît :

– Consideră-mă ca și intrat în rîndurile voastre. Am pus întotdeauna datoria mai presus de orice. Teté o să mă înțeleagă. Și, nelăsîndu-mi timp să-l îmbrățișez, m-a întrebat : Cînd și unde aveți prima întrunire ?

Ne-am despărțit cu o puternică strîngere de mînă. Se însera. Orașul se împodobea, treptat, cu ghirlande de lumini. Eu umblam vesel, fluierînd. Cunoscusem un om adevărat, un om dintr-o bucată. Și legasem, de asemenea, în seara aceea, cea mai curată, cea mai frumoasă și profundă prietenie din viața mea. Am luptat împreună pentru libertatea, progresul și onoarea Cubei ; și împreună am îndurat persecuțiile, închisoarea și exilul.

Pablo de la Torriente-Brau a fost un ziarist talentat și un scriitor de clasă. Scria năvalnic, într-un stil necăutat, plastic și plin de căldură. A lăsat mai multe volume, sute de articole și numeroase povestiri. Unele din ele au văzut lumina tiparului după moartea lui, ca de pildă : „În luptă cu dușmanii" și „Aventurile eroului necunoscut cuban" pe care le-am publicat cu ajutorul prietenilor și tovarășilor lui. Cînd am început să lucrez la Direcția Culturii din Ministerul Educației, am avut posibilitatea să încredințez tiparului și un volum antologic cuprinzînd articolele lui publicistice, volum pe drept distins cu „Premiul Justo de Lara" ; n-am avut însă pînă în prezent posibilitatea de a edita și dantesca lui descriere a „Închisorii Model".

Înainte de a-și îndrepta barca vieții către rugul din Spania, m-a ales, dintre toți prietenii lui, pe mine, pentru a-i publica „hîrtiile", în cazul cînd nu s-ar întoarce viu de pe front. Nu s-a mai întors nici măcar mort : seva trupului său mai brănește și acum brazdele însîngerate ale Spaniei. A fost primul om din America cuprins de febra revoluției spaniole. Și va fi, de aceea, ultimul care să părăsească acel pămînt vîndut fără rușine „din rîu în rîu, din munte-n munte și din țărm în țărm".

RAUL ROA

PROLOG

Din literatura noastră lipsește – printre alte lucruri de mai mică importanță – o carte care să zugrăvească războiul. Începînd cu *Nimic nou pe frontul de vest* – și, după cîte am auzit, chiar mai înainte de aceasta – Germania, Franța, Anglia, Statele Unite, Italia, și pînă și Spania, care n-a participat la conflagrație, au dat o serie de opere mai mult sau mai puțin cunoscute, care au alcătuit ceea ce s-a numit, mai tîrziu, literatura de război. Cît despre Cuba, ea n-a contribuit cu nimic la îmbogățirea acestui capitol al literaturii universale.

Se impunea, așadar, ca și țara noastră să aducă o contribuție proprie la literatura de război ; aceasta deoarece nimeni nu poate contesta rolul extrem de important pe care l-am jucat noi, cubanii, în con-

flictul care s-a desfăşurat atît de departe de patria noastră.

În pofida acelei faimoase caricaturi, isprava unui ignorant obraznic – care-l înfăţişează pe Kaiser şi statul său major căutînd pe hartă Cuba, care tocmai declarase război Germaniei – putem spune, că, de fapt, războiul european l-am cîştigat noi.

Obişnuiţi, însă, cum sîntem, să nu dăm importanţă lucrurilor care ne privesc, nu m-ar mira dacă vreun deştept de cafenea ar zîmbi ironic, afirmînd că e vorba de o mică exagerare din partea mea. Dar nu e nevoie să vin cu prea multe argumente.

Deocamdată mă voi mulţumi să amintesc celor care sînt atît de convinşi de lipsa noastră de importanţă, că e de ajuns o singură picătură de apă ca paharul plin să se reverse ; cînd noi, cubanii, pătrunşi de îndatoririle noastre faţă de omenire ne-am hotărît să intervenim pentru a pune capăt războiului, atît germanii cît şi aliaţii abia dacă-şi mai puteau trage sufletul – erau ca doi boxeri care, ajunşi la capătul puterilor, nu mai doresc nimic altceva decît să audă sunetul gongului. Acestea erau condiţiile în care se purta războiul în momentul cînd puterile beligerante au luat cunoştinţă că Perla Antilelor, Cuba – „cea mai mîndră ţară din cîte a văzut ochiul omului", cum ar fi spus Cristofor Columb – avea să-şi arunce în balanţă uriaşa ei greutate pentru a hotărî de partea cui e dreptatea. Cine nu recunoaşte lucrul acesta dovedeşte că habar n-are de istorie şi că nu e capabil de gînduri înalte. Mai mult : că-şi dispreţuieşte propria lui ţară şi că drept pedeapsă merită nu numai să fie excomunicat, dar chiar şi ostracizat.

Trebuie să spunem însă că, în această împrejurare istorică, la fel ca în atîtea altele, s-au făcut încercări de a ni se răpi dreptul la glorie. Au nu pretind oare americanii că nu Finlay [1] al nostru a învins frigurile galbene ci maiorul Gorgas ? Obiceiul de a ni se contesta drepturile nu-i, din păcate, nou...

Socot aşadar, de datoria mea, să fac lumină în această problemă şi, aflîndu-mă în posesia unor documente indiscutabile, pe care nu le mai citez aici, pentru a evita ca ceilalţi istorici să le interpreteze, ca de obicei, pe dos, voi lămuri lucrurile punct cu punct, dovedind o dată pentru totdeauna că soarta războiului mondial n-a fost hotărîtă de Statele Unite, ci de noi, cubanii, şi aceasta datorită atitudinii noastre.

Pentru a analiza problema în profunzime, e nevoie să amintesc următoarele : în acea perioadă – adică între 1914 şi 1918 – figura în Constituţia Republicii Cuba

[1] *Carlos Finlay* (1833–1915), medic cuban, care a descoperit agentul transmiţător al frigurilor galbene.

un apendice, așa-numitul amendament Platt [1], în virtutea căruia, pentru a putea declara război unei alte națiuni, noi, cubanii, trebuia să avem în prealabil consimțămîntul Statelor Unite. Unii au considerat că această clauză era înjositoare pentru țara noastră. Mulți dintre cei mai înțelepți observatori, tacticieni și strategi militari ai noștri sînt însă de părere că acest „amendament Platt" nu reprezintă altceva decît un tratat de alianță ofensivă și defensivă între Cuba și Statele Unite, încheiat de acestea din urmă din nevoia de-a avea un aliat puternic în vecinătatea Canalului de Panama. În afară de asta, Statele Unite se mai și temeau, mai mult ca oricînd, ca nu care cumva să se încheie un tratat similar între Anglia și Cuba, ceea ce ar fi însemnat un pericol nu numai pentru sus-numitul canal, dar s-ar fi putut crea și posibilitatea ca, pînă la urmă, Cuba să cucerească Florida, ba chiar și Luisiana. Indiferent dacă teza acestor competenți militari

[1] În septembrie 1900, sub supravegherea autorităților americane, în Cuba au avut loc alegeri pentru Adunarea Constituantă, care, în februarie 1901, a elaborat proiectul de constituție al Cubei, alcătuit după modelul constituției Statelor Unite ale Americii. La 12 iunie 1901, Adunarea Constituantă, sub presiunea guvernului S.U.A., a fost nevoită să includă în constituția cubană așa-numitul „amendament Platt", care dădea Statelor Unite posibilitatea de a se amesteca pe temei „legal" în treburile Cubei, ceea ce însemna, de fapt, instaurarea, în Cuba, a unui regim de tutelă. Apoi „amendamentul Platt" a fost pus la baza tratatului permanent pe care Statele Unite l-au impus Cubei în mai 1903.

poate fi sau nu acceptată, un lucru e sigur și nimeni nu se poate îndoi de el : în baza „amendamentului Platt", Cuba și Statele Unite au devenit puteri aliate – după cum spun oamenii de stat și diplomații – și grație acestei alianțe s-a putut păstra echilibrul Americii de Nord.

Pentru a respecta adevărul istoric, trebuie să subliniem, de asemenea, că cei care au tras foloase reale de pe urma acestei alianțe defensive și ofensive au fost Statele Unite, căci noi, sincer vorbind, nu aveam nici un motiv de îngrijorare. După părerea acelorași teoreticieni militari, pe ale căror idei îmi bazez și eu argumentele, nici Haiti, nici San Domingo n-ar fi fost prea multă vreme în măsură să ne amenințe cu agresiunea ; cu atît mai puțin puteau fi considerate insulele Bahama sau Canare drept rivalele noastre cele mai de temut. Nu încape îndoială că, la o adică, le-am fi putut veni de hac. Doar nu pe degeaba a fost Cuba supranumită Anglia lumii noi ! Cu Statele Unite însă lucrurile nu stau la fel. La nord, frontiera canadiană putea înlesni, în caz de conflict, pătrunderea trupelor engleze, iar la sud, granița Mexicului – subiect permanent de discordie – se putea oricînd transforma într-un punct de debarcare a infanteriei japoneze, în cazul izbucnirii unui război cu Împărăția Soarelui-răsare. Dacă ne mai gîndim și la posibilitatea unei invazii

cubane în Florida, prin Cayo Hueso[1] şi Tampa[2], trecute de partea inamicului, e lesne de înţeles că situaţia Statelor Unite ar fi fost, în aceste împrejurări dramatice, cu adevărat desperată. Din aceste considerente, observatorii lor militari au ajuns la concluzia că se impunea încheierea cît mai grabnică a unei alianţe cu noi. Acestea sînt datele care au determinat semnarea „amendamentului Platt".

Nu mai e nevoie să spun că atît oamenii noştri de Stat cît şi strategii noştri au încercat, la rîndul lor, să obţină, graţie acestui „amendament", o serie de avantaje. Pentru început s-a pus problema zonei carbonifere din Caimanera, cu scopul de a se intensifica viaţa comercială din Guantanamo şi de a se evita un nou atac din partea englezilor, cum s-a întîmplat pe vremuri, prin 1762. Trebuie să recunoaştem, pe de altă parte, că această alianţă cu Statele Unite ne-a ferit de o nouă cotropire spaniolă, ceea ce în Mexic, de pildă, nu s-a putut evita. Nu mai vreau să fac aici nici o altă consideraţie de ordin politic sau economic ; ştim cu toţii cîţi au fost cubanii care, datorită numai şi numai multpomenitului „amendament", au avut de cîştigat pe tărîm politic şi care, din punct de vedere material, au cunoscut atunci o epocă de mare prosperitate.

[1–2] Cayo Hueso (Key West) şi Tampa, porturi pe coasta Floridei.

În virtutea acestui nefericit apendice am hotărît, aşadar, după o matură chibzuială, să ne aruncăm spada în balanţa războiului alături de aliaţi, ştiut fiind că aceştia luptau pentru „libertatea popoarelor mici" şi ne-am văzut obligaţi să aducem la cunoştinţa Statelor Unite, prin intermediul consulatului, hotărîrea de a pune într-un mod glorios capăt războiului, prin prezenţa noastră. Asta s-a întîmplat, să zicem azi ; iar a doua zi, pe cînd aşteptam răspunsul de la Washington, respectînd astfel formalităţile de rigoare, am fost luaţi prin surprindere de ştirea publicată în ziare, prin care se anunţa că Statele Unite declaraseră război Germaniei...

Ne aflam, fără discuţie, în faţa unei violări morale a tratatului semnat de către cele două puteri – cubană şi americană. Dacă, într-adevăr, în „amendamentul Platt" se omisese să se specifice, dintr-o simplă neglijenţă, clauza că Statele Unite aveau, de asemenea, obligaţia de a consulta statul Cuban în cazul cînd ar fi vrut, la rîndul lor, să declare război unei alte naţiuni, este limpede că măcar din pură politeţe ar fi trebuit să ţină seama de noi, după cum şi noi ţineam seama de ele, potrivit „amendamentului" şi, bineînţeles, de la egal la egal.

Examinînd faptul, şi dacă mai facem şi un mic apel la istorie – ceea ce nu înseamnă că am vrea să turnăm gaz peste foc ca să producem o ruptură între cele două naţiuni – un lucru e cert : trebuie să

admitem din capul locului că aliatul nostru, Statele Unite, moştenitorul legitim al perfidului Albion, nu s-a aruncat niciodată în vălmăşagul luptei fără certitudinea că va putea sfeterisi ceva. Cercetaţi-i istoria şi veţi găsi o serie de dovezi : anexarea statului Texas, războiul cu Mexicul, războiul cu Spania şi alte mici învîrteli de soiul acestora. Pe deasupra, în cazul acesta concret, America era dezolată că trebuie să intre în război deoarece îşi făcea socoteala că, dacă învingea Germania, nu mai putea scoate un ban din miliardele de pesos pe care le împrumutase Angliei, Franţei şi Italiei, ca să nu mai vorbim de pericolul care ar fi ameninţat „apărarea popoarelor mici", a căror bună mamă s-a considerat totdeauna, prin tradiţie, cel puţin aici, pe continent. Statele Unite nu se puteau hotărî să facă un asemenea pas şi pentru că – după cum am arătat – vroiau să fie sigure de atitudinea noastră, ele neputîndu-se arunca în această aventură atîta timp cît exista posibilitatea ca noi, cubanii, să invadăm Florida şi, în vreme ce trupele americane s-ar fi îndreptat spre Europa, să cucerim Canalul de Panama, izolîndu-le astfel flota. Lucrul e limpede ca lumina zilei. Statele Unite au ştiut să profite de condamnabila neglijenţă a oamenilor noştri de stat care au omis includerea unei mici clauze în „amendamentul Platt", conform căreia trebuiau să fie şi ele, la rîndul lor, obligate să ţină seama de noi în

cazul cînd aveau de gînd să declare război oricărei alte puteri. Îndată ce-au fost sigure de noi, adică nu numai de neutralitatea noastră, ci şi de faptul că vom lupta pentru „libertatea popoarelor mici", Statele Unite ne-au furat iniţiativa, însuşindu-şi în întregime gloria de a fi declarat război Germaniei. Aşa se face că, în vreme ce preşedintele Wilson se învîrteşte astăzi printre marile figuri ale istoriei, generalul Menocal[1] se preumblă doar prin Vedado[2], afară de cazul cînd nu se crede obligat să se abată pe plaja de la Miami. Timpul le lămureşte însă pe toate, aşa că mai curînd sau mai tîrziu, serviciul german de spionaj – care e atît de perspicace – va şti să pună punctul pe „i".

Argumentele de mai sus fiind, în mod indiscutabil, valabile, ştiu, de pe acum, că cei care au depus dintotdeauna toate eforturile pentru a ne demoraliza vor întreba cu ce drept vrem să ne atribuim gloria de a fi hotărît soarta războiului, de vreme ce nici n-am luat parte la el ? Dar despre asta nici n-ar mai trebui să discutăm, ce naiba ! Pe front n-au fost nici Wilson, nici Clemenceau, nici lordul Edward, nici chiar Joffre, Foch, sau altul dintre mareşalii cărora o lume întreagă le atribuie – cu toate onorurile cuvenite – paternitatea victoriei. Cu ace-

[1] *Mario G. Menocal,* militar şi om politic cuban, preşedinte al Cubei în anii primului război mondial.
[2] *Cartier* elegant din Havana.

leaşi raţiuni, în perspectiva istoriei – cum se zice astăzi – ne putem revendica şi noi dreptul la această paternitate. În afară de asta, se vor găsi cred autori care să recunoască, cel puţin din punct de vedere psihologic că rolul nostru a fost hotărîtor; primind în fiecare zi vestea că împotriva lor s-a mai ridicat un popor, germanii – cu priceperea care-i caracterizează – îşi puteau destul de bine lămuri originea, sensul, mobilurile şi cauzele acestor noi atacuri; cînd au aflat însă acelaşi lucru despre un popor de a cărui existenţă habar n-aveau – fapt dovedit în mod categoric de caricatura mai sus pomenită – şi ale cărui pricini de duşmănie şi de ostilitate le rămîneau ascunse, în ciuda eforturilor concentrate ale atîtor capete, cînd au aflat, zic, acest lucru, au suferit o depresiune nervoasă, întocmai ca cel care nu reuşeşte să găsească cheia unei şarade sau să dezlege o problemă de cuvinte încrucişate; un şoc moral, cum se spune în medicină, lucru de pe urma căruia au profitat, cum era şi firesc, aliaţii.

Deşi asupra acestor lucruri nu există nici o îndoială, oare nu se va găsi cineva (o ! eternă nemernicie a speciei umane !) care să ne amintească nouă, celor care revendicăm partea noastră de glorie din gloria războiului, că atunci cînd s-a lansat ideea trimiterii cubanilor pe front, aceştia au început să se însoare cu miile şi că din acea epocă datează, de fapt, adevărata descoperire a multora din munţii

noştri de nepătruns ? Cum poate, atunci, un popor apucat de asemenea toane în faţa războiului, să mai pretindă vreun drept la victorie ? Argumentul acesta, însă, nu merită nici măcar osteneala de a fi combătut. Fragilitatea lui sare în ochi. Dacă francezii şi nemţii n-au căutat să se ascundă, asta se datoreşte pur şi simplu faptului că n-au avut unde, iar cît priveşte groaza de-a deveni eroi necunoscuţi, ea este cu mult mai veche decît descoperirea Cubei. Dacă ar fi avut şi ei la îndemînă munţii noştri din răsărit, nici chiar un detectiv englez nu le-ar mai fi putut da de urmă. Şi, în definitiv, ca să punem capăt, o dată pentru totdeauna, acestei probleme, să recunoaştem că arta războiului a fost, din cele mai vechi timpuri, arta de a te ascunde. Cu cît ştia un popor să se ascundă mai bine, cu atît era mai războinic şi mai cutezător. Nimic nu e mai urît, după părerea mea, decît să recurgi la exemple erudite. Merită totuşi să amintesc aici că, încă din antichitate, războinicii se ascundeau în dosul coifurilor şi scuturilor de metal; sălbaticii cei mai fioroşi, cînd se duc la luptă, îşi pun măşti, ca să nu semene cu nimeni; oraşele s-au tupilat, cu laşitate, îndărătul zidurilor; războinicii cei mai vestiţi ai Evului Mediu s-au refugiat pe piscurile inaccesibile ale munţilor, dar, socotind că tot nu erau în destulă siguranţă, s-au izolat de restul lumii prin şanţuri adînci şi poduri mobile, ba şi-au mai construit şi nişte cetăţi

inexpugnabile. În vremurile moderne, ce sînt tranșeele, dacă nu niște ascunzători ? Dar tancurile ? Cunoașteți ceva care să semene mai mult cu o broască țestoasă, animalul cel mai disimulat al naturii ? Avionul, nu este oare aparatul cel mai bine înzestrat pentru fugă din cîte a avut vreodată omenirea ? Da, da, așa cum am mai spus, războiul nu este decît arta de a te ascunde cît mai bine. Cel care se ascunde, învinge. Așa se și explică marea noastră victorie în războiul european. Iar cine nu mă crede, n-are decît să consulte, liniștit, statisticile. Timp de patru ani, nici Franța, nici Anglia, nici Rusia, nici Italia și nici Japonia n-au fost în stare să învingă Puterile centrale. Dar a fost de-ajuns să intrăm noi în război pentru ca în cîteva luni să se isprăvească totul, așa încît să putem sărbători armistițiul la Santiago și la Havana cu dansuri și cîntece. Pe de altă parte, în timp ce francezii, englezii, italienii, rușii și japonezii au răposat pe capete, noi, cubanii, datorită ingenioasei noastre tactici militare, am fost scutiți de o moarte inutilă. Și dacă n-ar fi fost acea afurisită epidemie de gripă, s-ar fi văzut cazul unei țări învingătoare, care nu a sacrificat pentru această victorie epocală nici măcar o singură viață de om.

Celor care încă nu s-au convins pe deplin că, de fapt, noi am făcut să se încline balanța victoriei de partea aliaților, mă simt obligat să le amintesc, în

încheiere – deși e urît să-ți tragi spuza pe turtă [1] – că sacrificînd prețul zahărului nostru, acesta a putut fi trimis în Europa în cantități masive. Este de la sine înțeles că, în felul acesta, a fost posibil să se distribuie cafea soldaților din tranșee, care drept consecință – după părerea celor mai avizați observatori militari germani și aliați – puteau sta treji ore de-a rîndul, în vreme ce soldații nemți erau doborîți de somn și ca atare luați prin surprindere de asalturile nocturne. Toate acestea se datoresc zahărului nostru, de unde se poate deduce importanța aportului Cubei nu numai la cîștigarea războiului, dar și la salvarea civilizației deoarece, dacă ar fi cîștigat Germania, ce s-ar mai fi ales din libertatea popoarelor mici ? Luînd în considerație rapoartele unor economiști competenți, aflăm că ar fi fost de-ajuns să ridicăm prețul zahărului pentru a se produce următoarele consecințe imediate : punerea aliaților în imposibilitate de a cumpăra zahăr de la noi și de a mai distribui deci cafea soldaților, ceea ce ar fi dus – cum s-a și întîmplat în majoritatea cazurilor în tranșeele germane – la desființarea războiului prin somn, de vreme ce ambele armate, nemaifiind în stare să se trezească una pe alta, ar fi rămas neclintite pe aceleași poziții. Faptul acesta ar

[1] Obicei pe care îl are aliatul nostru, Statele Unite, cînd se aduce vorba despre ajutorul pe care ni l-ar fi dat în timpul Războiului pentru Independență. (N. A.)

fi atras după sine o scădere masivă a vînzării ziarelor, provocînd, în consecință, o panică la bursă, și astfel s-ar fi pus capăt unui război fără învingători și învinși. Iată, așadar că, datorită prețului scăzut al zahărului nostru, războiul a putut fi dus la bun sfîrșit. Putem spune, fără exagerare, că fiecare trestie de zahăr de pe plantațiile noastre a făcut enorm pentru cauza aliaților, mult mai mult decît însuși mareșalul Foch. Fiecare trestie tăiată în trei bucăți reprezenta zahărul pentru o ceașcă de cafea aliată, și, drept efect, deșteptarea glorioasă a unui erou căruia gingirlia îi provoca insomnii.

Cred că am spulberat punct cu punct toate argumentele false și șubrede, cu care ni se atacă îndeobște convingerea că trebuie să fim recunoscuți, de către toată lumea, drept cîștigătorii războiului mondial. Pe de altă parte însă, cert este că, în pofida rolului hotărîtor pe care l-a avut în acest conflict, Cuba nu a produs o literatură proprie de război. De ce?

Nu e cazul să ne neliniștim. Are oare, Cuba, o literatură de pace? Cred că lucrul acesta trebuie să-l punem pe seama caracterului nostru profund generos. Cum să dăm importanță sacrificiilor consimțite sau homericei noastre victorii, fără să ne călcăm pe suflet? Și-apoi, de ce ne-am apuca să trîmbițăm triumful nostru în războiul mondial, cînd

nici măcar de propriile noastre războaie[1], săracele, nu ne-am ocupat? Abia dacă au izbutit, aceste războaie, să asigure o viață mizeră cîtorva cetățeni demni de venerația noastră, care au dezgropat memoria eroilor noștri – și asta într-un murmur unanim de proteste. De ce ne-am interesa de aviatorul Rosillo, catalan de origine, dar cuban cu sufletul, care a fost, după spusele unora, în Franța, cîtă vreme aproape că nu ne-am ocupat de José Martí[2], de Antonio Maceo[3], de Ignacio Agramonte[4] și de alți descendenți ai aceleiași nobile vițe? În fond, comportarea noastră este de o eleganță elenică. După ce facem un lucru, nu-i mai dăm nici o importanță.

[1] În 1868 patrioții cubani au început războiul național pentru independența insulei, care a durat aproape 10 ani. Din cauza politicii împăciuitoriste a moșierilor și a unei părți a burgheziei, în cîrdășie cu cercurile guvernamentale din Spania, acest război nu a dus la eliberarea Cubei de sub jugul colonialist spaniol. În 1895 cubanii au pornit din nou la luptă împotriva Spaniei, dar în 1898, cînd poporul răsculat își dobîndise aproape independența, Statele Unite ale Americii, sub pretext că acordă „ajutor" Cubei, au ocupat insula. Deși tratatul de la Paris din 1898 proclamase în mod solemn neatîrnarea Cubei, în realitate ea a devenit în întregime dependentă de S.U.A.

[2] Poet și publicist cuban (1853–1895), unul din cei mai înflăcărați luptători pentru independența Cubei; și-a aflat moartea în cursul revoluției cubane îndreptate împotriva ocupanților spanioli. Considerat erou național al Cubei.

[3] Unul din conducătorii și eroii revoluției cubane, mort în cursul bătăliei de la Punta-la-Brava în 1896 (născut în 1848).

[4] Patriot cuban (1841–1873), comandant suprem al revoluționarilor cubani, în 1870; moare în cursul bătăliei de la Timigayu.

Ni se pare că e firesc să fie așa. Dacă avem și noi – pe ici, pe colo – cîte un erou, un artist sau un savant, îl avem fiindcă, la urma urmelor, așa s-a brodit să fie – cu alte cuvinte, asta a fost vrerea naturii. Și culmea e că produsele ei cele mai de soi le luăm în derîdere. Așadar, avem un mare avantaj față de aliatul nostru. În Statele Unite, îndată ce un individ inventează, să zicem, un simplu produs cosmetic, numele lui apare în ziare, se scriu biografii despre el, iar tineretului i se spune că, în comparație cu un asemenea chimist, însuși Lavoisier nu era decît un ucenic oarecum necioplit.

Atunci, de ce ar părea ciudat că nici pînă în ziua de azi nu avem o operă literară proprie despre război ? Și apoi, ținînd seama de felul nostru de a fi, de ce ne-am mai mira că voi fi tratat drept un mincinos și un impertinent, ba chiar drept un umorist, fiindcă am dat la tipar cartea aceasta – replică cubană a volumului *Nimic nou pe frontul de vest* ? Ca un bun cuban ce sînt, mă voi mulțumi să nu pun prea mult la inimă criticile compatrioților mei, avînd certitudinea că va veni ziua cînd o să-mi iau revanșa. Apoi dacă avem și noi o calitate, aceasta este tocmai marea răbdare pe care o dovedim în orice împrejurare, ca și obiceiul de a nu ne grăbi niciodată. Iată, am ajuns aproape fără să vreau la încă unul din motivele esențiale care ne-au făcut să nu fi dat pînă azi o literatură proprie de război :

ca să putem migăli lucrurile pe îndelete, creația noastră este totdeauna în urmă față de orice curent literar sau artistic, cu cincisprezece, douăzeci sau chiar cu o sută de ani. Această încetineală reprezintă, în același timp, și o mare calitate : nu riscăm niciodată să cădem în exagerări care să nu fi fost bine cunoscute.

Oricum însă, fiind aici vorba despre o carte întocmită pe principii strict științifice și bazată, în primul rînd, pe relații spiritiste – știință în care cubanii, prin contribuțiile aduse, se află în fruntea tuturor [1], trebuie să resping, din capul locului, unele acuzații care-mi vor fi cu siguranță aduse.

În primul rînd, mama mea este o fervență adeptă a spiritismului, fapt pentru care, deseori, nu poți găsi în toată casa un pahar curat din care să bei apă, toate fiind ocupate cu invocarea diferitelor spirite cărora le e credincioasă – Juan Bruno, sora ei María, ca și multe altele – ceea ce mă ferește de a fi învinuit de lipsă de respect față de o credință care, pentru mine, este în primul rînd o chestiune de familie. Dacă morții își pot face apariția, atunci Eroul Necunoscut – care e un mort ca toți morții – are și el dreptul să și-o facă pe-a lui.

În ce privește apariția morților, s-au adus o mulțime de argumente pro și contra. Pe vremuri am

[1] Spiritismul nostru are manifestări multiple : literare, muzicale, coregrafice și economice. (N. A.)

stat cîtva timp într-o închisoare în care aproape toţi colegii mei aveau pe conştiinţă cîte un asasinat ; ei bine, cred că prin preajmă trebuie să fi roit cîteva mii de suflete. Totuşi, cu toată credinţa mea în spiritism, a trebuit să constat că nici un spirit nu şi-a făcut vreodată apariţia pe acolo şi că nici n-a dat vreun semn de existenţă. Să considerăm aceasta ca o dovadă incontestabilă ? Greşeală. Şi asta pentru că trebuie pornit, în primul rînd, de la principiul că şi morţii sînt tot oameni. Cum să le vină, atunci, ideea de-a apărea în mijlocul unei asemenea adunări de nelegiuiţi ? Morţii – să nu uităm acest lucru – nu-şi pierd însuşirile avute în viaţă, aşa că lovitura de pumnal pe care au căpătat-o drept paşaport pentru lumea cealaltă i-a învăţat că, cu nişte oameni dispuşi să intre la ocnă nu merge nici cu joaca, nici cu fofîrlica sau altele de felul ăsta. De aceea nu se arată spiritele prin închisori, unde, pe lîngă toate celelalte, disciplina este extrem de severă şi periculoasă.

Argumentul care se poate aduce în favoarea spiritismului este că există în schimb morţi care se arată oriunde şi oricui, oricîte măsuri de precauţie şi-ar lua cineva. Acest lucru vine să confirme cu tărie teza mea, după care morţii continuă să fie vii în toate privinţele. Într-adevăr, cine nu-şi aminteşte spaima prin care treceam cînd chemam anumiţi morţi ?

Fără îndoială că problema aceasta, ca şi toate celelalte, ţine de domeniul relativităţii. Cu îngăduinţa dumneavoastră, aş formula teoria apariţiei spiritelor în felul următor : cel care a fost viu înainte de a fi mort îşi va face în orice caz apariţia ; cel care a fost mort înainte de a muri n-o să se arate în nici un mod nimănui. Sau, altminterea : există morţi amatori de odihnă, morţi cu un temperament apatic, care nu-şi fac pentru nimica în lume apariţia, şi alţii care, dimpotrivă, oricît s-ar feri cei care se tem de ei, se arată mereu, în ciuda oricărui obstacol. Or, morţii aceştia, avînd scopuri bine determinate, îşi fac apariţia cu o anumită intenţie. E limpede că acestea sînt doar nişte principii generale, căci, dacă m-aş apuca să clasific morţii după activitate şi temperament, mi-ar mai trebui încă un volum.

O dată stabilită dovada ştiinţifică a apariţiei morţilor, nu-mi mai rămîne decît să lichidez unele insinuări ale criticii, aşa-zis serioase, cu privire la veracitatea lucrării mele. Dacă, în Cuba, se vor găsi prea puţini care să se încumete a combate spiritismul, în schimb vor fi destui care să se îndoiască de capacitatea mea de a fi medium, de a stabili vreo comunicare cu indiferent cine. Aceşti indivizi vor pretinde că, în timpul şederii mele la New York nu m-am bucurat, de fapt, de favorurile Eroului Necunoscut, ci mai degrabă că, fiind influenţat, ca şi don Quijote, de lectura cărţilor despre război şi

de filmele care s-au turnat după ele, m-am documentat în arta înșelătoriei și am scris lucruri neadevărate.

Îmi vine însă foarte ușor să spulber această bănuială. N-am citit nici una din cunoscutele cărți despre război. Dacă n-ați știut încă lucrul acesta, ei bine, aflați-l acum. Nici de Remarque, nici de Arnold Zweig, nici de Barbusse. Asta nu înseamnă însă că m-am putut sustrage cu totul influenței lor. I-am auzit mereu pe tovarășii mei vorbind, și mult, și bine despre ele. Iar dacă n-ați știut-o nici pe asta, iată, v-o spun acum : unul din mijloacele de care m-am folosit cel mai mult ca să învăț a fost acela de a-i lăsa pe alții să citească, iar după aceea să-mi împărtășească impresiile. În felul acesta am economisit o groază de timp. Cît privește filmele de război, nu pot să neg – da, am văzut cîteva. Dar, de aici și pînă la a spune că ceea ce relatez în această carte e scos din lecturile mele, din cîte am auzit și din filme, este o cale cam lungă. Și iată de ce. Am citit, de pildă, și astronomie, și botanică, și multe alte lucruri, dar n-am scris nimic despre ele oricît de mult m-ar fi interesat sau impresionat. În privința filmelor, dacă e adevărat că am văzut cîteva cu subiect din război, apoi e tot atît de adevărat că am înghițit și mai multe cu gangsteri, regine, polițiști, bandiți, cow-boys și fete naive care se mărită cu miliardari. Or, cu toate că filmele astea sînt tot

atît de catastrofale ca și războiul, niciodată nu mi-a dat prin minte să scriu biografia lui Al. Capone sau aventurile lui Tom Mix și nici despre amorurile, încă necunoscute, ale lui Janet Gaynor.

Acum, că am dat peste cap toate aceste argumente, nu mi-a mai rămas decît să înlătur prea puțin amabila întrebare : pentru ce eu, și nu un altul, s-a bucurat de prietenia și confidențele lui Hiliodomiro del Sol, Eroul Necunoscut din Arlington ?

Aș putea să înșir toată seria de fapte întîmplătoare care au făcut ca, într-o bună zi, Hiliodomiro și cu mine să ne întîlnim, tot din întîmplare. Refuz însă să fac lucrul acesta ca să nu devin prea obositor, așa că mă bizui pe încrederea pe care mi-o acordă publicul. Sînt unii care, spunînd că au găsit o hîrtie de o sută de pesos, sînt crezuți de toată lumea. Cînd un romancier socoate că e momentul să-și termine cartea, pune pe unul din personaje să-i omoare eroul principal ; toată lumea e de acord și nimeni nu protestează. Cînd în filmele despre vestul sălbatic un cow-boy trage o sută de focuri cu un pistol de șase cartușe, toată lumea se emoționează și admite, cu proteste, dar în același timp și cu încîntare, născocirea revolverului-mitralieră. Cînd cineva cumpără un bilet de loterie și timp de douăzeci de ani nu cîștigă un ban, nimeni nu protestează și toată lumea continuă să joace. Cînd un om se însoară cu o femeie din Borneo, nimeni nu

se apucă să cerceteze cauza misterioasă a acestui fapt. Cînd, în sfîrşit, un vînzător de napi ajunge acolo unde nici n-a visat c-o să ajungă vreodată, cu atît mai puţin se va găsi cineva care să protesteze... Atunci tocmai mie să mi se tăgăduiască dreptul de-a mă fi întîlnit, nas în nas, cu Eroul Necunoscut şi de-a mă fi bucurat de încrederea lui ? Să fim serioşi ! Asemenea presupuneri nu merită a fi luate în seamă, aşa că mai bine s-o lăsăm baltă. Cel care vrea să creadă, să creadă, iar cel care nu vrea, n-are decît să se îndoiască sau să protesteze. Căci dacă, din întîmplare, i s-o năzări Eroului Necunoscut să mă ia sub protecţia lui şi să obţină pentru mine o funcţie înaltă, o să găsesc eu pe cineva care să se întîlnească cu mine, tot din întîmplare !...

N-aş vrea să închei această lungă dar necesară disertaţie, fără a combate eventualele critici privitoare la presupusa răstălmăcire pe care aş fi dat-o spovedaniei lui Hiliodomiro. Resping cu tărie atari bănuieli. Cea mai bună dovadă în privinţa asta este faptul că el continuă a fi prieten cu mine şi că de fiecare dată cînd ne întîlnim îmi face noi destăinuiri, pe care, dacă o să am vreodată timp, o să le aştern pe hîrtie. De altfel, chiar aşa Erou Necunoscut cum este, n-a încetat să fie cuban şi ca atare să contribuie, prin situaţia pe care şi-a cîştigat-o, la înălţarea patriei sale. Aceasta este, neîndoios, cea mai bună dovadă a fidelităţii interpretării mele : faptul că

Hiliodomiro del Sol, Eroul Necunoscut, nu e, în fond, altceva, decît un chefliu. Nici mai mult, nici mai puţin decît oricare din marile noastre figuri.

Fie, aşadar, cartea aceasta începutul unei bogate literaturi cubane despre războiul mondial. Nu rîvnesc la glorie şi măriri ; îmi cer numai dreptul – dacă mi se îngăduie – de-a fi socotit drept un precursor. Iar dacă cineva ar obiecta că e prea tîrziu să mai vin acum cu o carte despre războiul mondial, dimpotrivă eu socotesc că lucrul acesta nu trebuie să constituie o piedică, deoarece viitorul mare război stă gata să pice de pe ram – cum se spune în limbaj popular – aşa încît cărţile noastre vor fi precursoarele acestui mare conflict şi vom fi fost şi noi o dată iniţiatorii unui nou curent literar.

New York, 1936

I

Atunci cînd l-am cunoscut pe Eroul Necunoscut el își însușise experiența pe care o căpătăm abia cu trecerea anilor, și mai pierduse din năravurile și pretențiile sale. Datorită acestui fapt, precum și unui complex de împrejurări, care a făcut să ne simțim atrași unul către altul de o simpatie reciprocă, s-a purtat cu mine cum nu se poate mai cordial și deschis, povestindu-mi niște episoade extrem de interesante din viața lui. Fapt este că de atunci am ajuns la concluzia că Eroul Necunoscut ar avea de cîștigat dacă ar fi ceva mai bine cunoscut. De aceea m-am hotărît să descriu, cu exactitatea pe care ne-o cere istoria, biografia unui personaj, ieșit din comun fără voia lui, proiectat ca o adevărată umbră mitologică pe ecranul epocii noastre.

Punctul de plecare al istorisirii mele trebuie să fie, fără îndoială, împrejurarea în care am făcut cunoștință cu Eroul Necunoscut. Acesta – în afară de alte motive – și pentru interesul pe care întîmplarea o are atît pentru mine, cît și pentru el.

Lucrurile s-au petrecut la 4 iulie 1935, la New York. Ziua aceasta este sărbătoarea națională a Statelor Unite [1].

Profitînd de faptul că birourile și întreprinderile nu lucrau, noi, revoluționarii cubani, convocasem un miting la Clubul cuban Julio Antonio Mella, din strada a 5-a, cu scopul de a obține sprijinul moral și material al mișcării populare nord-americane în lupta pe care o ducem împotriva noilor tirani ai țării noastre.

Mitingul a fost impresionant. Încăperile erau înțesate de lume și aplauzele i-au răsplătit cu generozitate pe toți oratorii. Eu, în special, am avut un succes nemaipomenit.

Fiind ultimul la cuvînt, cînd mi-a venit rîndul să vorbesc nu mai rămăsese aproape nimic interesant de spus despre situația din patria mea și atunci, făcînd apel la imaginație, mi-a dat în gînd să leg problemele internaționale ale zilei, experiența istorică și unele concepții filozofice în mod deliberat

[1] La 4 iulie 1776, cele 13 colonii engleze din America de Nord s-au declarat independente sub denumirea de Statele Unite ale Americii.

vagi. de aspectele luptei din Cuba împotriva imperialismului. Și, așa cum li se întîmplă adesea celor care, neobișnuiți să ia cuvîntul în public, o scot mai bine la capăt improvizînd, eforturile mele au fost încununate de cel mai desăvîrșit succes.

Apoi, ca să lămuresc și mai bine cum stau lucrurile, trebuie să mă opresc la acea parte a discursului meu în care mă refeream la războiul mondial trecut și la posibilitatea ca acest spectacol să nu se mai repete. Îmi aduc aminte ce fericit am fost să pot vorbi de balivernele la care au recurs puterile beligerante pentru a justifica și preamări oribilul măcel. Printre gogoșile acestea am menționat, ca exemplu concret, ridicarea în slăvi a Eroului Necunoscut. Și am fost bine inspirat arătînd că nici una din nenumăratele statui închinate acestui martir anonim al omenirii nu avea nici înfățișarea, nici trăsăturile vreunui negru. Ideea a făcut impresie asupra adunării, care a primit-o ca pe o revelație.

În orice caz, din toată această inspirată speculație oratorică, demn de luat în seamă este faptul că ea mi-a prilejuit întîlnirea despre care urmează să povestesc mai departe.

Cînd s-a terminat mitingul, eu, ca președinte sau *chairman*, cum se zice pe acolo, am deschis o listă de subscripție, pentru sprijinirea luptei cubanilor împotriva războiului și a imperialismului în Cuba. Am început prudent, întrebînd dacă se află cumva prin

sală vreun simpatizant care să ofere cinci pesos. (Ştiţi cum se procedează de obicei. Se recurge la un truc nevinovat, adică se hotărăşte dinainte persoana care să dea această sumă, ca să rupă gheaţa ; după aceasta, ceilalţi nu întîrzie să-i urmeze exemplul). Atunci însă s-a întîmplat un lucru cu totul neaşteptat. Tovarăşul dinainte desemnat de noi se prezentă imediat ca să dea cei cinci pesos ceruţi ; apoi, în aplauzele asistenţei, se ridică un altul şi oferi zece pesos pentru lupta împotriva războiului. Noi, de la masa prezidiului, ne uitam unii la alţii întrebîndu-ne cine poate fi genialul reformator al strategiei noastre. Rezultatul a întrecut toate aşteptările : în seara aceea am bătut recordul tuturor chetelor anterioare. Afluenţa donatorilor era atît de mare, încît abia dacă l-am mai putut identifica pe cel care dăduse zece pesos pentru lupta împotriva războiului.

Omul mă aştepta însă la ieşire. Era un mulatru înalt, destul de bine îmbrăcat, cu toate că hainele îi erau cam demodate. Era uscăţiv dar puternic, cu o figură simpatică şi o vorbire curgătoare în care am desluşit de îndată ceva ciudat, care-mi aducea aminte de copilărie şi adolescenţă.

Părăsind clubul, omul mi-a spus cum îl cheamă şi atunci lucrurile s-au lămurit numaidecît.

– Mă numesc Hiliodomiro del Sol, şi sînt din Cuba, din Santiago de Cuba...

– Cum aşa ? l-am întrerupt eu. Dumneata eşti Hiliodomiro del Sol ?

– Chiar eu... Mă cunoşti ? Ar fi de mirare, fiindcă dumneata eşti foarte tînăr... Dar... (şi omul rămase cîteva clipe pe gînduri). Un moment, zise el, nu cumva eşti fiul lui don Félix de la Torriente, profesorul care-avea, prin 1914, un colegiu la Santiago ?

– Da, sînt fiul lui don Félix, i-am răspuns, şi cu toate că nu eram decît un copil pe-atunci, îmi amintesc foarte bine de dumneata.

Am intrat în cafeneaua Lenox şi am comandat ceva, ca să ne putem depăna amintirile mai în voie.

– Măi să fie, am început eu, îmi amintesc foarte bine de dumneata. Erai celebru printre noi, băieţii din Santiago. Te poreclisem El Habanero, fiindcă se spunea că pe vremuri fuseseşi la Havana şi că te-ai întors de-acolo cu tot felul de snoave. Te ţineai numai de chefuri ; provocai scandaluri prin cîrciumi, împreună cu Aparicio, pe care-l ştia tot tîrgul. Sau te însoţeai cu Sindo Garay, ghitaristul, ca să faceţi serenade. Erai un om vesel şi cutezător, de aceea te ştiam cu toţii. Cu prilejul carnavalului de la Sfînta Ana, Sfînta Cristina şi Santiago, colindai peste tot cu banda „Fiii lui Quirino“. Mi-amintesc că o dată, în faţa clubului San Carlos, dumneata şi un grup de prieteni aţi scos în stradă un pat şi nişte oale de noapte noi, pe care le-aţi umplut cu bere... Lumea se tăvălea de rîs. Eraţi beţi criţă,

iar noi ne ţineam scai după voi cînd aţi pornit-o la vale, pe San Félix ; din Piaţa Armelor aţi luat şi nişte muzicanţi care cîntau din clarinet şi beau bere din oalele de noapte, de-ai fi zis că cine ştie ce beau din ele... Şi aşa am ajuns pînă-n cartierul Los Hoyos, unde s-a încins un bairam în toată regula, la care-am luat parte şi noi ceilalţi...

Am constatat că istorisirea aceasta îi făcuse multă plăcere interlocutorului meu. Îi măgulise, fără îndoială, vanitatea şi, mai cu seamă, îi împrospătase niscai amintiri plăcute din vremea tinereţii lui vijelioase.

Se vede treaba că-i făcusem o impresie bună, pentru că adoptă numaidecît faţă de mine o atitudine francă, dîndu-mi astfel putinţa de a-i cunoaşte adevărata personalitate, renunţînd la toate ocolişurile la care, altminteri, ar fi recurs cu siguranţă. De aceea cînd l-am întrebat, ca să dau ghes conversaţiei noastre, ce făcea la New York şi pentru ce dispăruse din Santiago, mi-a răspuns fără înconjur :

– La New York sînt doar în vizită. Eu sînt Eroul Necunoscut din Arlington... [1]

Uimirea mea se traduse printr-o tăcere adînc meditativă. Şi gîndul mă duse numaidecît la unele lu-

[1] Cimitir militar, situat la marginea Washingtonului, în care se află monumentul Eroului Necunoscut al Statelor Unite ale Americii.

cruri aflate din lecturile mele pestriţe, admiţînd pînă şi posibilitatea unei sminteli pe bază sifilitică, ceea ce mi se părea firesc la un om care dusese o viaţă atît de dezordonată.

Hiliodomiro, însă, cu clarviziunea pe care numai spiritiştii ştiu s-o atribuie morţilor, îmi ghici gîndul şi-mi spuse :

– Nu, nu sînt cîtuşi de puţin nebun. Priveşte-mă mai bine şi caută să-ţi aminteşti. Sînt alt om. Atunci eram mai tînăr decît eşti tu astăzi, şi nu uita că de-atunci au trecut vreo cincisprezece anişori...

Am socotit că lucrul cel mai bun pe care-l aveam de făcut era să-l las să vorbească.

– Îţi aduci aminte cînd a izbucnit războiul ?... Desigur, erai prea tînăr pe-atunci, iar eu prea beat ca să-i fi dat importanţă... Sînt însă convins că ai luat parte la încăierările din Tíboli, Los Hoyos şi Plaza e'Marta şi că te-ai ales şi cu niscai vînătăi. În ceea ce mă priveşte, am participat la felurite discuţii vehemente prin cafenele, luînd apărarea Franţei, pînă ce mă îmbătam şi începeam să cînt în gura mare Marsilieza.

De Chambelona îţi aminteşti probabil mai bine fiindcă era în Cuba şi ne-a atins direct, căci chiar şi oraşul Santiago fusese luat şi pierdut de răsculaţi, atunci cînd ne-am retras la Songo, cu Rigoberto şi Loret de Mola. Pentru că liberalii, continuă el, nu erau chiar aşa de hotărîţi cum se lăudau, şi cînd

s-a pus problema intrării Cubei în război, i-a cuprins frica din pricina serviciului militar obligatoriu... Mai ţii minte frenezia care-i apucase pe toţi bărbaţii să se însoare, numai să nu fie obligaţi a pleca la război ?... Cu mine s-a întîmplat acelaşi lucru. Dar cu cine să mă însor ? Erau patru sau cinci fete dintre care aş fi putut alege, dar dacă mă hotăram pentru una, trebuia să mă cert cu celelalte, aşa că tot gîndindu-mă şi răzgîndindu-mă, am ajuns la concluzia că cel mai bun lucru era s-o şterg pentru un timp din Santiago şi să-mi pierd urma, ca să scap de obligaţia de-a mă duce la război, ceea ce – între noi fie vorba – nu mi-ar fi stricat de loc. Şi fiind tovarăş de chefuri cu atîţia marinari, mi-a fost destul de lesne să mă îmbarc fără paşaport sau alte chestii de felul ăsta şi să ajung la New York.

O dată ajuns aici, ce să-ţi mai spun ? Lucrurile astea le ştii şi tu. La început m-am strecurat uşor şi, datorită faptului că eram mai tot timpul beat şi că nu ştiam boabă de englezească, m-am învîrtit în vreo trei rînduri ca să nu fiu trimis într-o tabără de instrucţie. Mă pregăteam tocmai să plec în Argentina cînd, într-o zi, ieşind din metrou, am picat peste un cordon de poliţişti, care înhăţau toţi bărbaţii apţi pentru serviciul militar, fără să-i mai întrebe dacă erau sau nu americani. Spre nenorocul meu, în ziua aceea nu supsesem nici o picătură şi, din pricina asta, le-a lipsit probabil argumentelor

mele strălucirea pe care le-o dă alcoolul de bună calitate.

M-am zbătut în zadar. În cele din urmă, ca un prost ce eram, m-am gîndit să recurg la ajutorul consulului şi ministrului nostru, însă domnii ăştia, după ce s-au interesat ce e cu mine, nu numai că nu m-au ajutat cu nimic, dar au intervenit chiar să nu fiu trimis cu trupele americane, care plecau să joace mingea în valea San Juan, în apropiere de Santiago.

Aşa că am nimerit într-o tabără de instrucţie din Texas. Am călărit pe nişte cai care semănau a catîri ; am spintecat cu baioneta nu ştiu cîte manechine de piele umplute cu nisip ; am fost silit să mă arunc din avion cu paraşuta ; am săpat galerii de pus mine ; am cărat sîrmă ghimpată pentru împrejmuirea tranşeelor şi, în cele din urmă, cum eram înalt şi puternic, m-au pus să învăţ cum se aruncă grenadele... Şi crede-mă, în viaţa mea nu m-am simţit mai în putere ca atunci. Oamenii aceia parcă-şi puseseră în gînd să mă pregătească a-i răpi lui Jack Johnson [1] titlul de campion. Şi ca şi cum la război trebuie să ne batem cu pumnii, în fiecare după amiază ne suiam pe ring cu nişte boxeri profesionişti, care aveau ordin să ne care la pumni cu nemiluita. O dată, nemaiputînd răbda loviturile, mi-am amintit

[1] Campion mondial de box între 1908–1915.

de încăierările noastre din Santiago şi i-am tras instructorului o lovitură aşa de zdravănă în ţurloaie, că puţin a lipsit să nu-l las lat de-a binelea. Treaba asta era cît pe-aci să mă scutească de-a mă mai duce pe front, pentru că am fost trimis în faţa Consiliului de Război, urmînd să fiu judecat cu cea mai mare asprime pentru indisciplină şi nesupunere ; m-am apărat însă atît de prosteşte, încît tribunalul, găsind că aveam toate defectele inerente unui temperament combativ şi energic, a hotărît să fiu expediat în Franţa, înainte de terminarea instrucţiei...

Ce să-ţi mai spun ?... Ne-am îmbarcat numaidecît cu destinaţia New York. Acolo ne-au plimbat pe străzile înţesate de oameni veniţi să se asigure că alţii plecau în locul lor la război şi care ne aplaudau cu furie, manifestîndu-şi astfel bucuria că rămîneau acasă şi cîntînd de zor *Tipperary* [1] şi *Over there* [2]... O mulţime de babe mă îmbrăţişară, plîngînd şi zicîndu-mi : „fiule". Şi nici nu mai ştiu cîte fete mă sărutară. Eu, însă, aveam o singură preocupare : să găsesc momentul prielnic de-a ieşi din rînduri şi de-a mă face nevăzut ; entuziasmul mulţimii însă,

[1-2] Marşuri anglo-saxone foarte populare în timpul primului război mondial ; cel dintîi *(It's a long way to „Tipperary"* – E lung drumul pînă la „Tipperary") a fost adoptat de soldaţii Marii Britanii ; cel de-al doilea *(Over there* – Dincolo) e un cîntec popular adoptat de forţele expediţionare americane.

care ştia că rămîne acasă în vreme ce noi plecam, era atît de delirant, încît se formase un adevărat zid de-a lungul trotuarelor Broadway-ului şi nimeni n-ar fi putut străpunge baricada aceea de trupuri omeneşti. În cele din urmă, convingîndu-mă că pînă la chei nu era rost să găsesc un prilej de-a o lua la sănătoasa, şi cum, pe de altă parte, admiratorii îmi oferiseră tot timpul, de-a lungul drumului, cîte o duşcă de whisky, m-am hotărît să fac haz de necaz şi am început să bat caldarîmul cu o semeţie demnă de un prusac dintre aceia pe care i-am sfîrtecat mai tîrziu în Franţa. Şi cum pe atunci eram foarte puţini spanioli la New York, am profitat de ocazie ca să strig în limba mea maternă : „Trăiască Cuba ! Jos Franţa ! Trăiască Kaizerul !" – şi aşa mai departe, tot ce-mi venea la gură, iar strigătele mele se amestecau cu „overther"-ele şi cu entuziasmul tineretului... Multe fete, dîndu-şi seama că nu eram din partea locului, îşi închipuiră că sînt un cavaler al timpurilor moderne şi că mă duc să-mi jertfesc tinereţea şi viaţa pe altarul libertăţii, aşa că mă pupau într-una şi mă strîngeau la piepturile lor, emoţionate pînă la paroxism... Eu răspundeam acestor efuziuni strigînd : „Moarte lui Washington ! ...mă-si !" Ele însă, auzind numele lui Washington, aplaudau cu şi mai multă frenezie...

Mulțimea, care învățase lecția din ziare, striga : „Să-i plătim datoria lui Lafayette ! Trăiască Franța !"... Eu însă, indignat la culme, mă întrebam de ce așteptaseră oamenii ăștia un secol și mai bine, pînă să ajung eu de vîrsta recrutării, ca să-i poată plăti datoria lui Lafayette... Avînd în vedere spiritul comercial al acestui popor, gîndeam eu, dobînzile pe care vor trebui să le plătească acum aveau să fie uriașe... Ceea ce mă înfuria însă de-a binelea, era faptul că tocmai asupra mea căzuseră sorții să-i plătesc datoria lui Lafayette... Căci, la urma urmelor, ce-i datora Cuba Franței ? În afară de jafurile săvîrșite de corsarii francezi de sub comanda lui Jacques de Sores [1], nu-i datora absolut nimic.

Curînd, pe fondul melodic neîntrerupt al lui „It's a long way to Tipperary", începură să răsune alte lozinci : „Să luptăm pentru libertatea popoarelor mici !"

Atunci am simțit că nu mai pot. Ca ieșit din minți, am început să răcnesc :

– Șleahtă de lichele ce sînteți ! Despre care popoare mici e vorba ? Oare Cuba, Puerto Rica, Haití, Filipinele, Hawai, Panamá, Nicaragua nu sînt destul de mici ? Nu voi sînteți cei care le sugrumați pînă le iese sufletul ?... Eu, în culmea mîniei, dădui cu pușca de pămînt și atunci – ce să vezi ? – o mulțime de oameni se îndreptară spre mine, mă ridicară

[1] Corsar hughenot care a atacat și distrus Havana în 1555.

pe umeri și mă aclamară să-și spargă pieptul, nu alta... Auzind numele atîtor popoare asuprite, înțeleseseră, din instinct, că revendicam libertatea lor... De aceea urlau pe întrecute și, proclamîndu-mă din oficiu cavalerul apărător al celor asupriți, îmi dădură tot sprijinul să plec în Franța și să lupt acolo pentru libertatea pe care ei le-ar fi putut-o acorda, foarte liniștiți, din Washington...

Trebuie să recunosc că am fost eroul îmbarcării. Numele meu a făcut înconjurul regimentului și colonelul m-a chemat la el ca să mă felicite pentru zelul meu patriotic, recunoscînd în fața întregului stat major tradiția de luptă a poporului cuban și eroismul lui Roosevelt[1] în bătălia de la San Juan și Caney [2], unde cîțiva spanioli îndîrjiți i-au făcut de rușine pe yankeii care trebuiră să recurgă, în cele din urmă, la șiretenia și îndrăzneala mambizilor [3] lui Calixto García [4].

[1] *Teodor Roosevelt* (1858–1919), om de stat american, președinte al Statelor Unite între 1901–1909. Unul dintre ideologii imperialismului american. A paricipat la războiul hispano-american, în fruntea unui regiment de voluntari organizat de el.

[2] Localități din Cuba, celebre pentru eroismul cu care s-au apărat patrioții cubani în timpul războiului hispano-american (1898).

[3] *Mambises*, nume pe care-l dădeau spaniolii răsculaților cubani.

[4] Cunoscut patriot cuban (1832–1898) ; a luat parte la războaiele din 1868–1878 și 1880.

Aşa mi-am început cariera de erou al războiului. Îngrămădiţi pe vapor ca vitele, în fluierăturile sirenelor, în sunetele Marsiliezei, ale imnurilor *Start Spangler Banner*[1] şi *God Save the King*[2] şi în strigătele mulţimii am părăsit debarcaderul. Am trecut prin faţa Statuii Libertăţii, mai ţeapănă ca oricînd, cu toate că în jurul ei fîlfîiau stegulețe franţuzeşti, englezeşti şi americane, care ne făceau semne de adio trimiţîndu-ne la măcel.

Cînd am ajuns în dreptul Statuii Libertăţii, fiind sigur că nu mai puteam fi înţeles de nimeni, am început să ocărăsc din nou:

– Adio, pui de tîrfă! Dare-ar dumnezeu să vie-un avion şi să te facă praf şi pulbere, codoaşo!

Un soldat mă bătu atunci pe umăr şi, privindu-mă cu multă seriozitate, îmi spuse într-o perfectă spaniolească din Mexic:

– Bate palma aici, frate-meu. Din pricina gogoriţei ăsteia de Libertăţi ne duc să ne căsăpească... O să-i plătim noi datoria lui Lafayette... ba o să trebuiască s-avem grijă şi de aceea a lui Maximilian!...

Cît despre călătoria noastră – ce să zic? Eram îngrămădiţi – cum ţi-am spus – ca vitele, şi îndată ce am trecut de Sandy Hook şi s-au simţit primele valuri, oamenii ăia, care nu văzuseră în viaţa lor nici

[1] Imnul naţional al Statelor Unite.
[2] Imnul naţional al Angliei.

măcar apă de băut, au început să aibă rău de mare şi să verse; era o scîrboşenie atît de afurisită, încît şi noi, cei care nu suferеam de greaţă, tot am vărsat pînă la urmă din cauza ticăloşeniei din jurul nostru. Nu mai rămăsese nici un locşor curat unde să te aşezi, şi ca să ne putem culca a trebuit să aruncăm peste tot nenumărate găleţi cu apă. Rezultatul a fost că lăturile nu s-au urnit de-acolo, numai că acuma mai şi sporiseră ceva, ca să nu mai vorbim de apăraie.

Noaptea era şi mai păcătos decît ziua, pentru că, îndată ce începea vreunul să amintească de povestea cu submarinele, intra groaza în toţi, cu toate că vaporul era însoţit de contratorpiloare care apărau cît se poate de bine transporturile de primejdia torpilelor.

Cînd ne era lumea mai dragă, sunau trompetele şi sirenele şi eram obligaţi să ne aruncăm în bărci pe un frig de îngheţau pietrele, fiindcă i se năzărise colonelului să ordone un simulacru de naufragiu... aia a mă-si!... Pe urmă era o dandana întreagă pînă ne regăseam echipamentul... Dacă nu-l găseam ne păştea negreşit tribunalul militar...

De aceea cînd, în sfîrşit, am ajuns în Franţa, ni s-a părut că-l apucăm pe dumnezeu de picior, deşi ştiam că acolo o să ne lăsăm şi pielea şi sufletul. După o perioadă atît de lungă de abstinenţă forţată, ne gîndeam cu încîntare – unii mai mult, alţii mai

puţin – la talentele franţuzoaicelor... Ţi-aduci aminte de Barracones şi de Marina ?... Acolo m-am pricopsit eu cu o gonoree de toată frumuseţea care, în ciuda anilor petrecuţi la Arlington, tot se mai ţine scai de mine, ca şi cum n-ar avea nici în clin nici în mînecă cu moartea... Să ştii că povestea asta a bolii mele de origine franţuzească, m-a făcut să mă gîndesc cît se poate de serios la imortalitatea Franţei şi la faptul că, într-adevăr, şi eu îi datoram ceva lui Lafayette.[1]

O dată ajunşi în Franţa, imaginaţia noastră avu cîmp deschis pentru tot soiul de combinaţii. Mii de văduvioare blonde, gingaşe şi drăgăstoase ne priveau cum defilam plini de pestilenţiala noastră marţialitate pe străzile din Brest. Păstrînd proporţiile, primirea care ni s-a făcut a fost aidoma cu cea de la plecarea noastră din New York. Numai că aici eram primiţi ca nişte eroi care veneau să omoare cît mai mulţi nemţi, să le apere de pericolul violului şi să le ţină loc de soţi...

Ca să contribui şi eu cu ceva la plata datoriei către Lafayette, mi-am propus în sinea mea un ospăţ de franţuzoaice, amintindu-mi de traiul pe care-l

[1] Transcriind aici, cu toată fidelitatea pe care ne-o cere istoria, aceste declaraţii ale Eroului Necunoscut, deşi mi se par cam cinice, îmi dau seama că mă lipsesc de ocazia de a primi, cînd mă aşteptam mai puţin, Crucea Legiunii de Onoare... Istoricul însă trebuie să tabde orice pentru a scoate adevărul la lumină (N. A.).

dusesem cu Margot, Lilly, Renée şi multe altele, de la care m-am ales cu tot felul de binefaceri.

Din nenorocire însă, lucrul s-a dovedit foarte greu de realizat la Argonnes, Château-Thierry, Ypres şi mai ştiu şi eu în cîte alte locuri, căci de îndată ce puneam piciorul în vreun oraş eram bulucîţi din nou într-un tren interminabil şi expediaţi via Châlons. Străbătînd satele, iarăşi ne ieşeau în întîmpinare văduvele, o mulţime de văduve. Erau proaspete ca lăptucile, noi însă nu ne opream nicăieri. În cele din urmă am ajuns la Châlons, unde ne-a trecut în revistă mareşalul Joffre, gras, solid şi mustăcios, aducînd mai degrabă a medic de ţară decît a general. Fapt este că ne-a ţinut o scurtă cuvîntare, după care a strigat : *„Vive la France ! Vive les Etats-Unis ! Vive Lafayette ! Vive Washington !“* Toată lumea a ridicat puştile în sus şi care mai de care a început să strige, să zbiere şi să necheze. Eu, indignat că tocmai Cuba, pe care o reprezentam, fusese dată uitării, am început să cînt în gura mare *La Chambelona:*

Ai, ai, ai La Chambelona,
Aspiazo mi-a dat clondirul,
Dar eu votai pentru Varona.

Vocea mea fiind foarte puternică, în cele din urmă se făcu auzită mai mult decît se cuvenea, aşa că avui marea onoare ca mareşalul Joffre să se apropie de mine şi să mă întrebe ce cînt.

Asupra regimentului s-a lăsat, atunci, o tăcere de moarte. Un altul s-ar fi pierdut cu firea. Eu însă am ieșit cu ușurință din încurcătură, explicîndu-i că *La Chambelona* e strigătul de luptă al celor mai fioroși indieni siboney[1] care obișnuiesc să ia, la micul dejun, un amestec făcut din inimă de spaniol și dres cu praf de pușcă. Mareșalul Joffre, amintindu-și că unele seminții de sălbateci își freacă nasurile în semn de prietenie, mă sărută mai întîi, ca francezii, pe amîndoi obrajii, în fața întregii armate, apoi își frecă vîrtos nasul de al meu, socotind că acesta e salutul cel mai nimerit pentru fioroasele triburi cubane ale Chambelonei. La acest gest democratic al mareșalului Franței, întreaga armată mugi de plăcere ; mi-aduc și acum aminte de pofta care m-a cuprins să-i mușc mustața, duhnind a vin, cu care mi-a măturat obrajii...

Despre războiul propriu-zis, nu prea am cine știe ce de povestit. Am făcut greșeala să-i spun colonelului meu că unele din obiceiurile indienilor chambelonezi – din care mă trăgeam și eu – își au obîrșia în creștinism. L-am mai asigurat că aveam de gînd să leg în piele de neamț toate volumele bibliotecii naționale din Cuba, întocmai ca și strămoșii mei care își durau colibele din oasele conquistadorilor spanioli, și colonelul rămase îngrozit !

[1] Vechi locuitori ai Cubei, în prezent aproape dispăruți.

S-a gîndit că nemții o să se folosească de ororile săvîrșite de mine în scopul propagandei lor politice și a dat ordin să fiu trecut în spatele frontului, la serviciul sanitar. Acolo, continuînd să-i asigur pe toți că nu există mîncare mai gustoasă decît o bucă zdravănă de neamț bine garnisită, șefului meu i se făcu părul măciucă de groază în fața instinctelor mele antropofage, și cu toate că era vorba să fiu eliberat, am fost trimis și mai în spatele frontului, la serviciul spitalelor, de unde, abia dacă mai auzeam, din cînd în cînd, zbîrnîitul vreunui avion care-și semăna bombițele, ca să sfîrșească apoi prăbușindu-se în flăcări.

În realitate, șarlatania mea mă scutea, pe de o parte, să lupt cu adevărat în război, iar pe de altă parte îmi dădea prilejul să-mi rezolv anumite probleme cu ajutorul bravelor infirmiere, cărora, se pare, nu le displăcea culoarea mea cam tuciurie, nici înfățișarea mea de războinic fioros, coborîtor din cacicul[1] Rigoberto, și nici povestea sumbrelor mele pofte de-a mă înfrupta din carne de om...

Fericirea nu durează însă o veșnicie pe lumea asta, așa că, în cele din urmă, căzui glorios pe pămîntul Franței. Ce să-i faci ? Războiul e război. Știi, cred, că o vreme a bîntuit o epidemie teribilă de gripă. Ei bine, eu, care am fost citat în repetate rînduri

[1] Șef al unui trib sau sat de indieni.

pe Ordin de zi pentru eroismul dovedit în îngrijirea bolnavilor, n-am putut scăpa de molimă. Şi, cu toate că eram bine îngrijit de infirmierele mele, boala m-a doborît şi am murit ca un erou, în nişte friguri grozave, înconjurat de chipurile înlăcrămate ale tuturor surorilor din spitalul acela de convalescenţi. A fost o scenă atît de impresionantă, încît n-am uitat-o nici pînă în ziua de azi.

Dar n-ai ce-i face, la război ca la război şi nu te poţi socoti liniştit nici chiar după ce ţi-ai dat sufletul. Pe mine m-au mai omorît o dată şi după ce am murit.

Se pare că nemţii aflaseră, prin serviciul lor de spionaj, că duşmanul lor cel mai înverşunat îşi dăduse duhul. Şi cu acea lipsă de spirit cavaleresc ce-i caracterizează, neîncumetîndu-se să mă înfrunte cît timp fusesem viu, m-au atacat la înmormîntare. În timp ce eram transportat la locul de veci reglementar, un avion Taube a aruncat, cu laşitate, o bombă de la o înălţime considerabilă. Din tot cortegiul nu s-a mai ales nimic, în afară de mine, care eram cel mai important din toţi, şi care am rămas gol puşcă, fără nimic după care să pot fi identificat şi cu vreo zece-douăsprezece oase mai puţin. Avionul, nimerit de un proiectil rătăcit, a căzut în apropierea noastră. Şi, pentru această ispravă eroică am fost citat din nou pe Ordin de zi, cu toate că nu s-a găsit nimeni care să mă poată identifica. În felul acesta a luat sfîrşit istoria participării mele la războiul mondial.

Tot plimbîndu-ne noi aşa, am ajuns pe Riverside Drive şi ne-am apropiat de monumentul ridicat – pare-mi-se – în dreptul străzii a 125-a, în amintirea Eroului Necunoscut, care era acoperit cu coroane de flori şi unde urma să-şi petreacă noaptea Hiliodomiro, care n-avea de gînd să plece decît abia a doua zi spre mormîntul lui din Cimitirul Naţional de la Arlington.

M-a mirat mult faptul că şi-a părăsit lăcaşul tocmai în ziua în care era sărbătorit acolo, aşa că l-am întrebat de ce procedase în felul acesta. Fiind probabil preocupat de altceva, mi-a răspuns :

– O să-ţi vorbesc mai tîrziu şi despre asta.

Am ajuns la monumentul, străjuit în partea sa de sus de un vultur care avea o înfăţişare atît de speriată, de parcă stătea gata să se ouă. Hiliodomiro şi-a rotit ochii în jur. Nu se zărea decît o pereche de îndrăgostiţi, retraşi într-un colţ, şi care, topiţi de plăcere, se sărutau prelung şi pasionat.

– Aici putem sta de vorbă în toată voia, pentru că pe ăştia doi nu-i desparte nici chiar bombardamentul unui Taube, observă Hiliodomiro, obsedat încă de amintirile sale din război. Şi fiindcă m-ai întrebat, să-ţi povestesc cum de-am ajuns să fiu Eroul Necunoscut. Îţi aminteşti că, îndată după terminarea războiului, cînd s-au publicat primele fotografii ale cîmpurilor acelora nesfîrşite semănate cu cruci albe, printre care, din loc în loc, se vedeau

femei cernite plîngînd, lumea a fost atît de impresionată, încît s-a simţit nevoia unui paleativ. Eu, după ce am murit, graţie contactului cu un element superior, despre care am să-ţi vorbesc mai tîrziu, mi-am însuşit o oarecare brumă de cultură. De aceea pot să-ţi împărtăşesc următoarea observaţie care, bineînţeles, nu-mi aparţine. Războiul mondial a fost unicul război fără eroi... Ia aminte, căci lucrul pare destul de ciudat... Vezi tu, aşa s-a întîmplat şi cu noi. Războiul mondial n-a fost decît un uriaş abator, în care eroismul a luat un aspect negativ, de resemnare, de răbdare, de rezistenţă în faţa suferinţei, încît se poate spune că atîta timp cît a ţinut războiul n-au existat eroi... Ştii doar foarte bine că eroul a fost dintotdeauna un impulsiv, un răzvrătit. De aceea, poate că singurii eroi ai războiului mondial au fost ruşii, tocmai pentru că au fost primii care s-au rupt de ceilalţi şi au refuzat să se mai bată... Pînă atunci popoarele răbdaseră toată povestea asta cu războaiele, numai pentru că primeau drept răsplată legenda asta despre eroi. Nu neg că celelalte războaie nu şi-ar fi avut eroii lor. Lucrul acesta e cît se poate de adevărat, ba pot spune chiar că eroii aceia ne privesc pe noi, eroii necunoscuţi, cu un soi de dispreţ ; teamă mi-e că, într-o bună zi, totul o să se sfîrşească destul de prost... Din pricina aceasta, din lipsa unor eroi adevăraţi, ca şi pentru a compensa,

în ochii poporului, imensa tragedie a cîmpurilor nesfîrşite de cruci albe, unde n-a făcut nimeni nici un fel de ispravă, un tip isteţ – probabil gazetar – a lansat cel dintîi ideea de-a se alege nişte eroi necunoscuţi pentru a-i cinsti în felul acesta pe toţi, presupunînd că toţi ceilalţi fuseseră nişte adevăraţi eroi.

Trebuie să recunoaştem că ideea a fost ingenioasă şi că a făcut impresie cu toate că răsplata e atît de disproporţionată, încît nici nu-ţi poţi închipui cîte nemulţumiri a provocat... Imaginează-ţi un erou necunoscut de la Verdun... Asta înseamnă să creăm – cum spuneţi voi – o gravă problemă a şomajului celorlalţi eroi necunoscuţi.

Dar e mai bine să-ţi povestesc cum s-a făcut de-am devenit Erou Necunoscut.

Ţi-am mai spus că m-au omorît o dată şi după ce murisem... Îţi atrag însă atenţia că lucrul acesta s-a întîmplat destul de des în cursul războiului. Mai mult încă : există soldaţi care au fost ucişi de zece şi chiar de cincisprezece ori, pentru că artileria – aşa cum probabil ai văzut în filmul „Pe front nimic nou“ – nu respecta nici măcar cimitirele, şi cînd abia împlineai luna de la îngropăciune şi socoteai că, în sfîrşit, totul e în ordine şi că viermii pot să-şi vadă nestingheriţi de treabă, venea o rafală de mitralieră şi iar te făcea bucăţele. Pe urmă, cînd începea contraofensiva, tot acolo îi omorau şi pe inamici, după care erau îngropaţi cu toţii de-a

valma, oasele se amestecau și pînă la bombardamentul următor rămîneai cu un braț de neamț, cu un picior de englez și cu capul unui infanterist negru din Sudan. Oricît ți s-ar părea de ciudat, lucrurile astea au dus la nenumărate frecușuri între eroii necunoscuți, și nici eu n-am fost scutit de unele neplăceri de acest fel. M-a salvat însă jurisprudența stabilită în acest scop.

Am avut chiar mai mult noroc decît alții : am în trup numai două-trei coaste aparținînd unei surori de caritate franțuzoaice, a dracului de geloasă; și datorită acestui amănunt, cînd s-a căutat, în cimitirul din Châlons, Eroul Necunoscut care urma să se odihnească la Arlington, am avut norocul să fiu socotit, de cei însărcinați cu alegerea, ca avînd ciolanele cît se poate de întregi și în armonie unele cu altele. Trebuie să-ți spun că selecționarea Eroului Necunoscut nu se făcea așa, la întîmplare. Era nevoie să se poată dovedi, într-o oarecare măsură, că soldatul cu pricina aparținea țării respective ; scheletele negrilor erau refuzate, iar unii alegeau de preferință locurile în care luptaseră anumite regimente. Cu toate acestea, adevărul e că, în general, sîntem destul de necunoscuți.

După ce am fost ales, a fost adusă muzica militară, un regiment de soldați, pe urmă a venit și președintele Republicii Franceze ; și generalul Pershing [1], și primarul din Châlons, și un grup de invalizi de război, iar la amiază, către orele 12, pe un soare splendid, s-au rostit la mormîntul meu primele discursuri funebre întru lauda modestiei, a eroismului, a generozității fără margini și a abnegației mele pentru cauza popoarelor mici și pentru libertatea omenirii. Președintele Franței a spus că eram tot atît de măreț ca și Lafayette ; mai măreț chiar decît Lafayette, și că prin jertfa mea unisem, peste întinsul oceanului, două dintre cele mai importante popoare ale lumii ; dînd apoi toate asigurările că sufletul meu va fi primit cu slavă printre sufletele nemuritorilor războinici gali și că la intrarea mea în paradisul gloriei, Napoleon Bonaparte își va scoate bicornul pentru a mă saluta, în vreme ce un regiment alcătuit în întregime din mareșali ai Franței va prezenta arma pentru onor... Cînd l-am auzit spunînd toate astea, îți mărturisesc că am simțit un fior de emoție. Toți cei de față izbucniră în plîns. Tunurile lătrară ca niște dulăi uriași. Drapelele îmi măturară sicriul cu faldurile lor. Soldații prezentară, în semn de doliu, arma pentru onor. Crede-mă, în viața mea n-am asistat la ceva asemănător... Nici chiar recrutările din Santiago nu se pot compara cu ceea ce-a fost atunci... Cu timpul, te

[1] *John-Joseph Pershing* (1860–1948), general american de origine alsaciană, comandantul forțelor americane trimise pe frontul francez în primul război mondial.

obişnuieşti cu toate, însă la început solemnităţile astea par grozave. Pot să te asigur că mi se încreţeau oasele de emoţie.

După preşedintele Franţei, a vorbit un general englez, care-a declarat cu mare solemnitate că poporul american e fiul poporului englez şi că avea sentimentul că la acea festivitate unde mă slăveau pe mine, se slăvea întreaga Anglie. Un ministru spaniol care luase parte, în ajun, la deshumarea eroului necunoscut german, murea de dorinţa de-a lua şi el cuvîntul şi deplîngea faptul că Spania nu luase şi ea parte la război, fiind încredinţat că subiectul acesta – al popoarelor-fiice şi al popoarelor-mame – l-ar fi dezvoltat cu mult mai mult dramatism decît englezul. Însă protocolul îl obliga să tacă, aşa că se mulţumi să-şi mişte arătătorul, ca şi cum ar fi vrut să spună : basta, s-a pus o dată pentru totdeauna punctul pe „i". Cît despre mine, auzind că am fost recunoscut drept fiu al poporului englez, mi-am adus aminte de cucerirea Havanei de către englezi [1] şi am făcut socoteala că, din păcate, cel de-al şaselea străbun al meu murise în mod josnic într-unul din atacurile neaşteptate conduse de Pepe Antonio [2] eroul din Guanabacoa.

[1] Între anii 1762–1763 insula Cuba a fost ocupată în întregime de englezi.
[2] Legendarul alcalde din Guanabacoa care a opus o dîrză rezistenţă invadatorilor englezi (1762).

Totul are însă un sfîrşit, chiar şi discursurile funebre, şi generalul Pershing, pătruns de dictonul american *time is money* [1], şi-a rostit cuvîntarea foarte pe scurt, cu acea seculară lipsă de talent în mod universal recunoscută de cînd cu palma pe care le-a tras-o Pancho Villa [2]. A spus că mulţumeşte pentru omagiul adus poporului american, care, la drept vorbind, el fusese cel care cîştigase războiul şi că, aşa cum încercase să civilizeze Mexicul, tot aşa venise şi în Europa ca să facă puţină ordine ; că graţie ideilor preşedintelui Wilson, popoarele mici se bucură de libertate şi că datorită jertfei mele se cîştigase bătălia de la Château Thierry [3]. A mai spus, în sfîrşit, că poporul american mă situa pe acelaşi plan cu Lincoln, Edison şi Ford, fiindcă reprezentam efortul depus pentru cucerirea recordului imortalităţii în cel mai scurt timp posibil. Că, fără îndoială, mă trăgeam din pelerinii de pe Mayflower [3]...

[1] Timpul înseamnă bani (în limba engleză în original).
[2] *Francisco Villa* (Doroteo Arango) (1877–1923), unul dintre cei mai populari conducători ai mişcărilor ţărăneşti de partizani din timpul revoluţiei mexicane de la începutul secolului al XX-lea.
[3] Oraş pe rîul Marne, ocupat şi jefuit de trupele germane în timpul primului război mondial, teatrul unor sîngeroase bătălii.
[3] Vasul cu care au plecat din Plymouth (6 septembrie 1620) coloniştii sau „pelerinii" care au întemeiat primul oraş din Noua Anglie numit New-Plymouth (21 decembrie 1620) ; înainte de debarcare, „pelerinii" au redactat *The Covenant*, cea dintîi Constituţie americană.

M-au pus apoi într-o ladă de fier, de parc-aş fi fost o comoară ; m-au cocoţat pe un afet de tun şi m-au condus, cu fanfare şi drapele, pînă la tren. Din avioane mi se aruncau flori, iar eu tresăream cînd şi cînd, temîndu-mă să nu fie cumva vreun bombardament. În cele din urmă am ajuns pe vapor şi, crede-mă, mi s-a părut că-l apuc pe dumnezeu de-un picior cînd vaporul a început să se depărteze în larg, lăsînd în urmă şi Marsiliezele şi discursurile... Totuşi, cît a ţinut traversarea, n-am putut dormi liniştit, deoarece unul din soldaţii gărzii de onoare şi-a petrecut timpul învăţînd să cînte Marsilieza la armonică... De atunci am ajuns să mă satur într-atît de acest gen de muzică, încît ori de cîte ori e vreo sărbătoare, fac tot posibilul şi-o şterg din Arlington...

II

Sporovăind şi tot sporovăind noi aşa, se făcu foarte tîrziu. Cei doi îndrăgostiţi continuau – cum spunea Hiliodomiro – „să desfăşoare pe tăcute o acţiune nocturnă de învăluire" şi poate că mai continuă şi acuma, însă noi a trebuit să ne despărţim, după ce Eroul Necunoscut m-a invitat să-mi petrec un week-end în cimitirul din Arlington, pen-

tru a afla urmarea aventurilor sale. Eu am luat-o pe Riverside, iar el, ca într-o reprezentaţie a piesei *Don Juan Tenorio* [1], numai că situaţia era inversată, s-a introdus în marmura monumentului, destrămîndu-se pe nesimţite, ca o pînză de ceaţă.

La primul meu week-end liber – cum au fost de fapt toate cîte le-am petrecut în America – am plecat la Washington ca să vizitez Cimitirul Naţional, îndoindu-mă, însă, în sinea mea, că Eroul Necunoscut avea să mi se mai arate.

Am sosit pe înserat, aşa cum îmi recomandase Hiliodomiro, la ora la care se schimbă garda pentru ultima oară, şi cînd soldatul din post s-a îndepărtat, m-am apropiat de schimbul lui, care mi-a prezentat arma, şi, spre marea mea uimire mi-a spus, într-o spaniolească caraghioasă şi stîlcită :

– Haide, Pablo, băiete, Hiliodomiro te aşteaptă!...

Şi, în timp ce vorbea, mă bătea prieteneşte pe umăr, ca şi cum ne-am fi cunoscut de cînd lumea.

Dar imediat după asta avui un nou motiv de uimire cînd în jurul monumentului începu să se condenseze un abur uşor, căpătînd treptat-treptat aspectul lăptos şi dens al ectoplasmelor din fotografii... Puţin după aceea prinse formă şi glas şi nu-mi mai rămase nici un dubiu că Hiliodomiro del Sol, El

[1] Cunoscută dramă a scriitorului spaniol *José Zorrilla Y Moral* (1817–1893) inspirată de celebra legendă a lui Don Juan.

Habanero, vestitul chefliu din Santiago de Cuba, era cu adevărat Eroul Necunoscut din Arlington. Şi căpătai numaidecît dovada că spiritismul e o realitate, căci Hiliodomiro, cu clarviziunea înnăscută a spiritelor – aşa cum am mai arătat şi la început – îmi spuse :

– După cum vezi, sînt o realitate. Sînt, deci exist, cum spune şi astăzi amicul meu Renato... Descartes vreau să zic, căci ne tutuim, pentru că i-am căzut cu tronc, şi din cînd în cînd îi place să ia cîte o înghiţitură de rom Bacardí. Să nu te apuci să faci, cumva, în cartea ta, vreo aluzie dispreţuitoare la adresa spiritismului, căci toate lucrurile astea o să pară atunci neverosimile, şi eu o să fiu nevoit să-mi fac apariţia pretutindeni, ca Juan Bruno Zayas, în chip de mărturie a realităţii...

Pe urmă începu să vorbească, jumătate în englezeşte, jumătate în spanioleşte, cu soldatul care, rîzînd, scoase nu ştiu de unde o sticlă de Bacardí şi traserăm cu toţii cîte-o duşcă, ca să ne încălzim, căci nopţile începuseră a fi cam reci.

– Îl vezi, spuse Hiliodomiro, referindu-se la soldat, i-o mare hahaleră. Ne înţelegem foarte bine şi în fiecare noapte stăm la taifas, ori ne ducem să ne facem de cap împreună, sau pleacă numai el singur, aşa că nu mai trebuie să-şi piardă timpul plimbîndu-se încoace şi încolo prin faţa monumentului ăstuia absurd şi greoi... Am destulă influenţă

ca să obţin să fie lăsat pentru totdeauna în funcţia asta, chiar dac-ar izbucni un nou război, căci în acest fel scapă de primejdia de-a deveni şi el un Erou Necunoscut ca mine şi de-a se vedea constrîns a sta în umbră *ad perpetuam*, cum zice sfîntul Toma din Aquino, care e un mare pezevenghi...

Nici nu-ţi pot spune ce lucru îngrozitor e să stai nemişcat ca un stîlp de telegraf, în acelaşi loc, toată viaţa... Sau toată moartea, mă rog, cum preferi !... Habar n-ai ce chef aş avea să-mi petrec cîteva carnavaluri la Santiago !... Dar mi-e absolut imposibil... Îndatoririle funcţiei mele mi-o interzic cu desăvîrşire. Şi tot e bine c-am izbutit să-l prelucrez pe individul ăsta ca să-mi pot face noaptea de cap !...

Tăcerea mea interogativă a fost de-ajuns ca Hiliodomiro să înţeleagă ce vroiam şi să-mi dea explicaţiile necesare.

– Stai să te lămuresc, îmi spuse el. Să nu crezi că treaba asta e o nimica toată. Noi, Eroii Necunoscuţi, avem de lucru, nu glumă.

Trebuie să ştii că la început nu făceam nimic altceva decît să primim onoruri ; cînd însă ideea de a-i slăvi pe eroii anonimi s-a generalizat, năvala a fost atît de mare, încît a trebuit să se facă puţină ordine, aşa că s-a constituit un fel de Ligă a Naţiunilor, suficient de abilă ca să se poată descurca în harababura atîtor proteste şi să mai nete-

zească puțin asperitățile, cum zic toți diplomații vii și morți.

Și cum e lesne de înțeles, s-a format un Consiliu Suprem al Ligii, care să se ocupe de anumite cazuri, iar eu, în calitate de Erou Necunoscut din Arlington, a trebuit să fac parte din acest Consiliu. Asta a dat numaidecît naștere la invidii, insulte și atacuri. Ceilalți eroi necunoscuți din țară au respins indignați ideea ca eu, un mulatru – și cubanez pe deasupra – un „spanish", cum ne spun ei cu dispreț, să fiu cel care să-i reprezinte. Eu însă m-am apărat cu o elocvență demnă de un candidat la senat. Unuia i-am spus : „Dacă dumneata ești german și nu american – de fapt nu fusese decît un trădător – ce te-a apucat să mă combați ?" Iar altuia : „Dacă dumneata ești italian și-ar fi trebuit să pleci pe front acum trei ani, de ce mai protestezi acum ?"... și așa, unul după altul, am respins pe eroii necunoscuți americani, unguri, ruși, francezi, polonezi, ba pînă și pe finlandezi... Mai rămînea doar unul singur care, din întîmplare, era cu adevărat american, ba, pentru mai multă autenticitate, chiar din Boston, laureat al universității Harvard și coborîtor din pelerinii de pe Mayflower, numai că, bietul de el, era așa de prost și de ipocrit, încît, cum ziua stabilită pentru Consiliu căzuse într-o duminică, îi fu frică să ia parte la adunare

pentru a nu veni în conflict cu Legile Albastre [1] din Massachussetts, așa că pînă la urmă am fost recunoscut cu majoritate de voturi. Nu-ți mai pomenesc de atitudinea Eroului Necunoscut englez, care, știind că nu aveam prea multă simpatie pentru americani, își închipuia c-o să-i fiu un bun aliat în Consiliul Ligii, declarînd, în consecință, că nu mă recunoștea decît pe mine, ceea ce auzind americanii și temîndu-se de o nouă zeflemea de-a lui Bernard Shaw, se grăbiră să mă confirme în funcție.

Îți povestesc numai despre ale mele, fiindcă nu-mi place să bîrfesc. Ceea ce am să-ți spun acuma rămîne, bineînțeles, între noi !... (După a zecea dușcă, soldatul de gardă adormise.) De altfel, tot ce s-a întîmplat cu mine, s-a întîmplat, într-o măsură mai mare sau mai mică, și cu ceilalți. Cu englezul însă, nu. Acela da, e un englez autentic. Oamenii ăștia prevăd totul, și de aceea, cu toate că susțin că l-ar fi luat de la Ypres, adevărul este că el n-a fost niciodată pe-acolo pentru că, cei care primiseră misiunea de a-l alege, pentru a nu greși cumva, și îndrumați și de Ministerul de Război, îngropaseră acolo, dinainte, un membru de-al Camerei Lorzilor, așa că lui i s-au dat toate onorurile... Zic și eu că au

[1] Legi puritane de o mare severitate, edictate în secolul al XVIII-lea la New Haven (Connecticut), care interzic jocurile sportive și orice fel de activitate în zilele de sărbătoare, introducînd în schimb prezența obligatorie la slujbele religioase.

lucrat cu schepsis, căci la război n-au trimis decît pe pîrliţii din mahalalele Londrei, sau pe irlandezi, care n-au ochi să vadă Anglia, sau pe scoţienii pe care i-au luat totdeauna în bătaie de joc... Asta, bineînţeles, fără să mai punem la socoteală pe indieni, pe negri, pe canadieni sau pe australieni, cărora li se făcuse şi aşa destulă cinste îngăduindu-li-se să moară pentru Anglia... Cît despre eroul italian, acesta s-a dovedit a fi un tirolez, care, nici nu ştia sărmanul dacă este, în realitate, italian sau austriac, din care pricină eroul englez l-a respins categoric şi, cu sprjinul meu – n-o să-ţi ascund că pe atunci aveam şi eu unele prejudecăţi rasiale – a impus pe-un negru din Tripoli, care nu-i putea suferi pe italieni... Eroul francez s-a nimerit a fi chiar francez, dar asta cu totul întîmplător. Pentru a dovedi lucrul acesta, a fost de-ajuns să i se cînte Marsilieza şi cu toate că bietul om nu fusese la viaţa lui decît un paşnic şi modest spiţer din Lyon, îndată ce auzi acordurile Marsiliezei luă o înfăţişare atît de feroce, încît apăru tuturor asemeni unui gal din antichitate... Nu mai încăpea nici o îndoială... Nu te mira, căci pentru francezi, Marsilieza reprezintă acelaşi lucru ca *La Chambelona* pentru cubani sau *La Cucaracha* pentru mexicani...

Dar nu ţi-am povestit tocmai ceea ce a fost mai frumos ; adică ce-am păţit cu Eroul german. Asta da, a fost într-adevăr ceva fenomenal... Nu ştiu de

ce, dar pe oamenii ăştia, atît de calculaţi şi de învăţaţi, îi adună întotdeauna noaptea, ca şi pe noi, pe negri... Dar de ce spun noi, că doar ce dracu, eu nu-s negru... eu stau ceva mai bine... Lucrurile s-au petrecut în felul următor : după cîte am aflat, nemţii, ca să perfecţioneze metoda englezilor, au format o comisie de antropologi eminenţi, care-au stabilit, dintr-un munte întreg de oase, prototipul germanului... Şi să vezi nostimadă : alegînd de ici un craniu, de colo o claviculă, dintr-o parte un femur, iar din alta un hioid, au adunat, cu o uimitoare îndemînare, cele cinci sute şi ceva de oase cîte are scheletul omului, după cum mi-a spus prietenul meu, Ambroise Paré [1] şi le-au potrivit apoi cu o asemenea precizie, cu o exactitate atît de perfectă, încît au recompus, în mod efectiv, un individ întreg, cu toate măselele, caninii şi dinţii, inclusiv unul pe jumătate spart... Rămîneai cu gura căscată în faţa lui, zău aşa. Întins în raclă, cu tot dichisul, cum s-ar zice, omul avea 6 picioare lungime, era chel, robust şi burtos (asta, bineînţeles, se vedea după forma coastelor, îţi dai seama, nu ?). În fine, scheletul acela părea al unui neamţ atît de autentic, încît aveai impresia că-l şi vezi bînd bere !... Bine, şi pînă la urmă l-au îngropat şi l-au dezgropat din

[1] Cunoscut chirurg francez (1517–1590), medic al mai multor regi ai Franţei, supranumit „părintele chirurgiei franceze".

nou, într-o forfotă de du-te-vino, în sunet de fanfare, de *Deutschland über alles*[1], în salve de tun şi coruri de mii de voci, în faţa infanteriei prusiene care-şi lipise călcîiele în poziţia de drepţi, şi-a fost înmormîntat sub Arcul de Triumf de pe Unter den Linden, unde i s-a aprins făclia pentru toate secolele ce aveau să vină, urmînd să se odihnească, precum s-a spus, sub un veşnic munte de trandafiri.

Dar s-a mai petrecut ceva, băiatule, un lucru nemaipomenit, de necrezut, care ar fi putut să i se întîmple oricui, numai unor savanţi germani nu... S-a constatat că neamţul reconstituit nu era neamţ... Şi nu numai că nu era neamţ, dar, pe deasupra, mai era şi francez – un francez din Roussillon, de lîngă graniţa Spaniei. Şi s-a mai constatat că era un misionar pacifist pe care războiul îl surprinsese la Paris, de unde urma să plece în Tibet...

Ceea ce s-a întîmplat mai tîrziu, era şi firesc să se întîmple. Omul, francez fiind, şi pe deasupra şi pacifist, văzîndu-se ţinta atîtor onoruri la Berlin şi tocmai cînd se apropia sfîrşitul oribilului măcel, suferi o comoţie atît de puternică şi se emoţionă atît de tare în faţa acestei transformări a speciei umane, încît, delirînd de fericire – poate că-l lovise nebunia – ieşi din mormîntul lui, îl îmbrăţişă pe soldatul german care-l păzea şi care rămase pe jumă-

[1] Imn al Germaniei militariste.

tate mort de spaimă, şi o porni prin Berlin, deşi nu cunoştea nici oraşul şi nici limba germană, în căutarea primului centru de spiritism ce i-ar fi ieşit în cale, ca să-şi manifeste simţămintele, fără să se prezinte, însă, în prealabil – aşa cum avea obligaţia – în faţa Consiliului Superior al Sufletelor. În cele din urmă găsi ceea ce căuta. Deoarece chiar atunci vorbeau alte suflete, se aşeză la coadă, să-şi aştepte rîndul. Nu înţelegea decît cuvîntul „Franţa", pe care-l repetau mereu ceilalţi, şi auzindu-l, maimai că se topea de dragoste pentru poporul german. Cînd îi veni şi lui rîndul să vorbească, se dezlănţui o adevărată furtună. După cum era de aşteptat, toţi nemţii acolo, de faţă, vii şi morţi, erau poligloţi şi i-au înţeles perfect destăinuirile. A mărturisit că era francez, misionar pacifist francez, că războiul l-a surprins la Paris şi că n-a mai avut altă soluţie decît să omoare cu baioneta o mulţime de nemţi ; că, în cele din urmă, a fost făcut prizonier şi, fiind internat într-un lagăr de prizonieri din Germania, şi-a făcut planul să evadeze îmbrăcîndu-se într-o uniformă nemţească ; voia să ajungă, trecînd prin Polonia şi Rusia, în Tibet spre a-şi începe misiunea pacifistă ce i se încredinţase, încercînd să-i „civilizeze" cît de cît pe oamenii aceia... Mărturisi, de asemenea, că, făcîndu-şi acest plan, nu se gîndise la dificultăţi şi că, trecînd peste toate scrupulele, omorîse într-o noapte santinela, ca să

se vîre în uniforma ei. O dată în libertate şi neştiind nemţeşte, s-a prefăcut că e mut. În cele din urmă, tocmai cînd era pe punctul de a ieşi din Prusia ca să-şi înceapă misiunea în Tibet, fu identificat şi anticipîndu-se sentinţa care i se cuvenea, împuşcat pe loc, lăsîndu-se pentru mai tîrziu judecata Consiliului de Război. Se grăbiseră în asemenea măsură să-l împuşte, încît îl lăsaseră îmbrăcat în uniformă nemţească, mulţumindu-se să arunce doar cîteva lopeţi de pămînt peste el. După cîtva timp, într-o după-amiază, trecînd prin părţile acelea un convoi de artilerie, făcu explozie o ladă cu dinamită, iar după ea explodară, pe rînd, şi celelalte, aşa că toate osemintele fură aruncate, de-a valma, în aer... Şi fiindcă dintre toate cimitirele nemţeşti acesta suferise cel mai puţin, în acesta s-a luat hotărîrea să se caute prototipul germanului, indiferent dacă fusese sau nu soldat... Văzînd el toate onorurile ce i se aduceau acum, după moarte, în ciuda faptului că era francez şi pacifist, nu putea decît să-şi exprime mulţumirea...

Nici n-a isprăvit bine ceea ce avea de spus, că Bismarck, care era şi el de faţă în calitate de spirit, îi trase o palmă ; contele von Moltke ordonă să fie imediat împuşcat pentru a doua oară ; Frederic cel Mare drăcui de trei ori, pe nemţeşte, bineînţeles ; Schopenhauer tună şi fulgeră împotriva tuturor femeilor, din pricina cărora izbucniseră toate

războaiele, începînd cu Elena din Troia şi sfîrşind cu mama Kaizerului, din vina căreia fusese adus acesta pe lume... Goethe, cu orgoliul lui de totdeauna, refuzase să participe la o întrunire atît de plebeiană ; problema fu rezolvată de baronul von Humboldt care arătă, în cuvinte savante, că înainte de toate trebuia salvată ştiinţa germană ; că nu se poate discredita antropologia germană prin recunoaşterea unei greşeli atît de enorme şi, ca atare, cea mai bună soluţie era naturalizarea numitului francez pentru că, la urma urmelor, acesta fusese, dintotdeauna, partizanul uniunii universale... Ideea lui – de a salva mai înainte de toate ştiinţa germană – prevală imediat asupra celorlalte, aşa că misionarul pacifist francez fu naturalizat la Potsdam – localitate situată, pare-mi-se, în Prusia. Se luă de asemenea hotărîrea ca antropologii care făcuseră alegerea să fie trimişi să mai înveţe încă douăzeci şi cinci de ani la universitatea din Jena...

– Pricepi acum – încheie Hiliodomiro – de ce eroul englez nu i-a pus nici un fel de piedici acestui erou german, cu toate că era francez, pentru că fiind, în fond, un pacifist – cu condiţia de-a nu i se cînta Marsilieza – se va deprinde, încetul cu încetul, cu situaţia sa şi nici Germania n-o s-o apere, fiindcă nu-l interesează, şi nici de altceva n-o să se ocupe în afară de zădărnicita lui misiune de-a „civiliza" Tibetul...

III

Poate să pară un neadevăr, dar timpul nu se oprește din mers nici chiar cînd stai de vorbă cu cei morți. Am constatat cu uimire că zorii se apropiau cu pași înceți dar siguri, în vreme ce Hiliodomiro vorbea într-una, fără să se oprească. Lucru pe care nu prea avea voie să-l facă, deoarece, ca orice mort conștiincios, era obligat să se odihnească în timpul zilei. Se vede însă că prinsese cu adevărat simpatie pentru mine, căci rezolvă problema dîndu-mi întîlnire, din proprie inițiativă, pentru noaptea următoare. Lucrul m-a bucurat, fiindcă povestirile lui mă interesau din ce în ce mai mult și apoi voiam să-mi lămuresc unele amănunte.

De aceea am fost punctual la întîlnire, sosind, de îndată ce se lăsă seara, la Arlington, de unde ieșii nu după mult timp la braț cu Hiliodomiro, cu gîndul de-a bea un păhărel într-o cîrciumă din apropiere.

Nu mi-a fost greu să îndrept conversația spre ceea ce mă interesa. Ca de obicei, erau semne de război ; Italia amenința să invadeze Etiopia. Cum Heliodomiro era militar și diplomat totodată, mi-am dat seama că subiectul acesta trebuia să-l intereseze. Într-adevăr, începu să vorbească imediat. Prefer, totuși, să relatez aici lucrurile pe care mi le-a destăinuit abia spre sfîrșitul nopții, cînd era aproape beat,

lucruri pe care le putem socoti drept biografii ale diferiților eroi necunoscuți. Eram, într-adevăr, foarte curios să-mi clarifice unele puncte pe care lè lăsase nelămurite.

– E limpede, îmi spuse el, că ceea ce s-a întîmplat cu mine, cînd cu alegerea Eroului Necunoscut american, s-a întîmplat, într-o mai mare sau mai mică măsură, și cu toți ceilalți. Ba și mai mult decît atît, continuă el, și asta e, de fapt, un secret pe care ți-l încredințez numai ție, pentru că-mi ești compatriot : au fost cazuri cînd Eroul ales la început a fost înlăturat prin tot felul de intrigi și manevre, în locul lui aflîndu-se în prezent un altul. Mă refer tot la cazul Germaniei. Să vezi ce s-a întîmplat.

Ți-am povestit cum, pentru a salva prestigiul științei germane, Humboldt obținuse ca rolul eroului necunoscut german să fie lăsat unui burtos pacifist francez. Înțelegi, bătrîne, că pentru Germania soluția asta prea era de oaie. Gîndește-te și tu : și pacifist, și francez ! Era prea de tot. De aceea, la prima ocazie, s-a întîmplat ceea ce era firesc să se întîmple. S-a ivit un nou erou necunoscut care, făcînd uz de puțină demagogie, mi ți-l răsturnă pe pacifist, care cred c-a pornit acuma, în fine, spre Tibet, încercînd să-și îndeplinească misiunea.

Toate urzelile astea ne-au pricinuit multe neajunsuri și au contribuit la discreditarea asociației noastre, căci trebuie să te avertizez de un lucru :

noul erou necunoscut german nu face nici el mai multe parale decît celălalt. Dimpotrivă. E fricos ca un iepure, afemeiat și laș, ce mai încoace-încolo – pricepi ? Închipuiește-ți că i-am cercetat cu mare atenție trecutul și s-a dovedit că înainte de război fusese unul din acei învățători care-i îndemnase pe tineri să lupte în tranșee, dar cînd i-a venit și lui rîndul să plece, a dispărut în chip misterios din sat și multă vreme nu s-a mai știut nimic despre el. Ceva mai tîrziu, prefăcîndu-se invalid, ca și cum s-ar fi întors de la datorie, a tras toate foloasele de pe urma acestei situații. Îmbrăcat în uniforma cine știe cărui nenorocit, de la care o furase sau pe care îl omorîse, profita de toate avantajele eroului, fără să fi suferit nici unul din inconvenientele respective. Ca să spun drept, nu știu cum a fost identificat, dar atunci s-a purtat într-adevăr ca un erou ! Hărțuit cu îndîrjire și tenacitate, încolțit în cele din urmă din toate părțile, s-a mistuit în incinta unei fabrici de bere. Clădirea a fost încercuită și scotocită din pod pînă-n pivniță, dar degeaba. Parcă-l înghițise pămîntul. De fapt, cam așa s-a și întîmplat. Fusese într-adevăr înghițit, căci, două zile mai tîrziu, răzbit de foame, ieși dintr-un butoi enorm. Șiroia de bere, de sus pînă jos, de parcă ar fi urinat prin toți porii. Acum, că, în sfîrșit, fusese prins, tremurînd de frig și de frică, mărturisi fără înconjur că-i era groază de război și de luptă. În consecință a fost trimis pe

front, unde-a și murit în spatele liniilor, de dizenterie incontinentă. Pe pămîntul cimitirului unde a fost îngropat a avut loc un crîncen atac de infanterie ; de aceea s-a și ales de acolo un erou necunoscut.

Toate informațiile astea le-am obținut prin biroul nostru de cercetări, verificîndu-le apoi cu fotografii, date, amprente digitale etc. Eroul Necunoscut englez le păstrează ca să se folosească de ele la prima împrejurare favorabilă (căci, după cum știi, englezii ăștia nu întreprind nimic decît atunci cînd se știu la adăpost, sau sînt împinși de desperare). Pînă una-alta însă, opinia soldaților necunoscuți germani era de partea lui ; unii îl sprijineau, deoarece fusese învățător, știa din istorie cîteva banalități pe care le folosea la tot pasul, vorbindu-le despre vechii războinici ai Walhalei, despre Frederic cel Mare și despre rușinea ca un pacifist care, pe deasupra, mai era și francez, să fie reprezentantul lor. Îți dai seama că, după toate astea, ținînd seama și de dorința pacifistului francez de a trimite Germania la toți dracii pentru a-și continua drumul spre Tibet, nu i-a fost greu celuilalt să-și atingă țelul. Consiliul Suprem a trebuit să-l recunoască, în ciuda faptului că ne discredita pe toți și că apucăturile lui efeminate – poate să pară de necrezut, dar obiceiurile astea nu dispar nici cu moartea – au provocat nenumărate și serioase nemulțumiri, mai

cu seamă în sînul unui grup de vechi războinici, printre care se aflau şi germani...

– Bine, dar Eroul Necunoscut italian? îl întrebai eu.

– Ţi-am povestit tot, aşa cum s-a întîmplat la început, răspunse Hiliodomiro. A fost ales un soldat tirolez care, de fapt, nici nu ştia bine dacă-i austriac sau italian. Cînd Austria a intrat în război, el a trecut graniţa şi s-a declarat italian. Dar de aici n-a mai putut scăpa cînd a intrat şi Italia în război. A avut parte de-o soartă nenorocită. Abia ajuns pe front, l-au şi pus – voind, pesemne să-l antreneze – să facă marşuri forţate şi să escaladeze munţii. Sărmanul de el era sleit de puteri şi în prima noapte în care făcu de gardă adormi, istovit, aşa că atunci cînd deschise ochii, avea împlîntată în burtă o jumătate de baionetă. Dăduse peste el o patrulă austriacă. Un cîine care-i ţinea tovărăşie în post începu să latre cu furie, trezindu-i şi pe ceilalţi ; focul se înteţi de ambele părţi şi cu toate că la început austriecii aveau un avantaj serios prin fapul că-i luaseră pe italieni prin surprindere, aceştia, apăraţi de poziţie, reuşiră în cele din urmă să se retragă strategic, fără prea multă dezordine, lăsînd în urmă numai vreo 20.000 de victime ; operaţia aceasta din Alpi a fost începutul unei teribile ofensive austriace. După război toată lumea fu de părere că acolo trebuie să existe un erou. Lîngă cadavrul cîinelui fu găsit

trupul unui soldat ţintuit la pămînt de-o baionetă. Nu s-a mai îndoit nimeni atunci că acesta era adevăratul erou al bătăliei. Şi a fost ales.

Văzîndu-se cocoţat, pe neaşteptate, atît de sus, deveni peste măsură de înfumurat. Englezul aranjă în aşa fel lucrurile, încît obţinu ca Italia să fie reprezentată de un soldat tripolitan, care o ura. Trebuie să-ţi mai spun că tripolitanul ăsta, cît era el de pungaş şi de negustor, era un individ dat dracului. Fura lucruri absolut necesare soldaţilor, dar, o dată, vîrîndu-şi nasul în farmacia unui spital de campanie, înghiţi la repezeală nu ştiu ce licoare – mi se pare că nişte hipermanganat – şi dădu ortul popii. Medicul i-a certificat decesul, declarînd c-a fost cauzat de-o intoxicaţie cu gaze.

Şi de data asta englezului i-au mers treburile strună, ca şi cu Eroul Necunoscut german, care pînă în cele din urmă fu destituit. Nu ştiu, zău – începu Hiliodomiro să monologheze – dar uneori mi se pare că-i ia dumnezeu minţile englezului. Că atîta a vrut să facă şi să dreagă, să învîrtească totul pe degete, încît i-a învăţat pe mulţi felurite şmecherii şi-i cam ies, acum, lucrurile pe dos. Ar fi putut fi mai deştept, în împrejurări ca astea. Dar ambiţia te face să sari peste cal. Fapt e că, într-o bună zi, a apărut un italian care l-a dat peste cap pe tripolitan printr-un procedeu foarte asemănător cu cel pe care-l folosise neamţul. Trebuie să recunosc că, fără doar

şi poate, cel mai şmecher are întotdeauna şi cele mai multe şanse. Gîndeşte-te că, italian fiind, era, bineînţeles, pe jumătate cîntăreţ, bariton de operă ambulantă, fără şcoală – cum spun ziariştii care fac critică muzicală – dar cu un şuvoi generos de voce ; pe lîngă asta mai fusese şi saltimbanc la un circ, unde învăţase ceva scamatorie şi puţin iluzionism, iar în afară de astea ştia şi toate poveştile acelea despre Cezar şi legiunile romane. Cînd vorbea, ai fi zis că juca un rol din Aida sau din Puterea Destinului... Şi uite-aşa, individul ăsta atîta ne-a îmbrobodit cu poveştile lui, cu vraja şi cu discursurile lui, încît, într-o bună zi, soldaţii necunoscuţi italieni n-au mai putut răbda şi, aducîndu-şi aminte că odinioară Roma cea eternă, cum zicea el, se scuturase de pacostea de Hanibal, se scuturară şi ei de tripolitan, acordîndu-i noului erou toate onorurile ; datorită însuşirilor sale, acesta fusese în timpul războiului măscăriciul regimentului şi-i înveselea pe soldaţi ba cîntîndu-le „Torna a Sorrento", ba scoţînd iepuri din chipiul unui ofiţer, ba făcînd salturi mortale. Pe lîngă toate astea, avusese parte şi de o moarte glorioasă. O dată, aflîndu-se în tranşee, făcuse prinsoare că într-un timp destul de scurt, dinainte stabilit, poate să se desfacă din orice legătură. Austriecii asaltară însă tranşeele prin surprindere şi lucrurile merseră atît de repede, încît îi tăiară, cu ajutorul gloanţelor şi al baionetelor, toate legăturile cu viaţa.

De aceea, cînd scheletul lui fu găsit legat fedeleş cu frînghii, toată lumea îşi închipui că fusese martirizat de duşmani. Amănuntul acesta, ascultă-mă pe mine, a contribuit foarte mult la creşterea prestigiului său.

Aşteptam, nerăbdător, să-l aud povestind şi despre ceilalţi colegi ai lui, englezul şi francezul, aşa că-l întrebai şi despre ei. Despre englez, Hiliodomiro îmi vorbi cu nespusă admiraţie.

– E o mare puşlama, spuse el. Ţi-am povestit doar c-a aflat despre război din ziare. E membru al Camerei Lorzilor, unul din indivizii aceia care, la începutul conflictului – cum i se spunea pe-atunci – s-a înscris ca voluntar, urmînd exemplul prinţului de Walles şi al altor duci, în scopul de-a impresiona prostimea, cum ziceau ei. Şi ce să vezi, au ajuns chiar să-şi îmbrace uniformele de colonei, ba au şi defilat pe străzile Londrei, ale Edinburgului şi Dublinului, înţoliţi în fuste scoţiene, arătîndu-şi pulpele păroase şi cîntînd din cimpoaie. Dar gîndeşte-te şi tu : să fii membru al Camerei Lorzilor şi să pleci pe front înseamnă să fii curat nebun. Or, nebun fiind, nu poţi fi membru al Camerei Lorzilor. Aşa că toţi blestemaţii aceia, de îndată ce-i apuca dorul de uniformă, care era o momeală grozavă pentru femei, se încorporau în felurite servicii speciale, constelîndu-şi pieptul cu cruci şi decoraţii. Cetăţeanul ăsta, de pildă, era specialist în zborurile efectuate în Franţa, unde-l transporta un pilot renu-

mit ; iar el ducea şi aducea mesaje cu privire la sosirea tot mai numeroasă a soldaţilor canadieni, australieni, indieni, irlandezi, scoţieni şi, uneori, chiar şi a cîte unui englez, sau cu privire la necesitatea de a se continua trimiterea contingentelor în sectorul Ypres sau Somme. Pentru aceste servicii primise Crucea Legiunii de Onoare şi Cordonul Sfîntului Gheorghe – cea mai înaltă decoraţie engleză – pe lîngă multe alte distincţii şi cruci ale tuturor ţărilor aliate. Căci, în povestea cu decoraţiile astea ale lor, poate ai observat şi tu că de îndată ce i se acordă una cutărui ins, toate celelalte vin de la sine. Aşa că nu s-a pomenit încă nimeni care să aibă doar o singură cruce. Bineînţeles că, fiind un tip bine, înalt, nobil şi erou recunoscut de mai multe ţări, i s-a întîmplat ceea ce se întîmplă îndeobşte într-o epocă în care bărbaţii sînt la mare preţ : l-au dat gata femeile. Păcatul morţii sale cade într-o egală măsură şi asupra femeilor din Franţa şi asupra celor din Anglia. Funestul deznodămînt a avut loc într-o seară cu reverberaţii de lumină. În vreme ce pe Somme soldaţii englezi cădeau glorios înălţînd mormane de cadavre, eroul englez îşi dădea duhul înconjurat de franţuzoaice şi de englezoaice care se priveau cu antipatie, căci pentru ele războiul se isprăvise o dată cu moartea lui, ca şi cum o explozie de grenadă le-ar fi sfîrtecat piepturile. N-a mai apucat să-şi vadă numele tipărit cu litere de-o

şchioapă în ziare, alături de victima cu care s-a început ofensiva engleză.

În realitate, deşi lucrul s-a aflat cu satisfacţie de întreaga Anglie, el a ajuns erou necunoscut datorită unor intrigi muiereşti, provocate de gelozie. O englezoaică, nevasta ministrului de război, căreia el nu-i dăduse destulă atenţie din pricina prea puţinelor rotunjimi de care dispunea, biata de ea, cît şi din pricina jignitoarei preferinţe pe care o arătase unei celebre amante a ambasadorului Franţei, aflînd că urma să se aleagă un erou necunoscut englez, aranjă lucrurile în aşa fel încît scheletul lordului să dispară în chip misterios şi să fie depus dinainte acolo de unde trebuia să fie ales Eroul Necunoscut ; procedă astfel ca să aducă, pe de o parte, o insultă memoriei celui care o dispreţuise, iar pe de altă parte, şi mai cu seamă, ca s-o jignească pe triumfătoarea sa rivală, pe franţuzoaica ambasadorului. Ea ştia, bineînţeles, de la bărbatul ei că omagiul acesta nu era decît o ficţiune, şi se gîndi că, după cîtva timp, toată povestea o să-şi piardă din importanţă şi peste cîţiva ani lumea avea să uite de Eroul Necunoscut. Aşa că şi-a spus : nimic nu-l poate îndurera mai adînc pe un ins atît de îngîmfat decît faptul de-a trece drept necunoscut. Şi, încîntată de abilitatea ei, făcu tot ce-i stătu în putinţă ca franţuzoaica să afle şi să turbeze de furie.

Niciodată nu poţi şti însă dacă sămînţa sădită de tine n-are să rodească spre folosul vecinului. Povestea asta cu eroii necunoscuţi s-a transformat pe neaşteptate într-unul din cele mai mari *rackets* [1] de după război. Sculptorii au găsit în ea o mină de aur. Poeţii şi romancierii s-au încununat cu lauri. Chiar şi pictorii englezi, recunoscuţi ca cei mai proşti pictori din lume, şi-au căutat, în desperare de cauză, inspiraţia în acest subiect. Carierele de marmură din Italia erau cît pe-aci să fie secătuite. Şi cum regii, preşedinţii de republici şi miniştrii preferă mai totdeauna să fie fotografiaţi alături de-un monument impunător, care le dă o mai mare prestanţă, au luat obiceiul să participe la toate ceremoniile închinate memoriei Eroului Necunoscut. Iată, aşadar, motivul pentru care aceste monumente au ajuns să capete o importanţă atît de deosebită pentru presă şi, ca atare, şi pentru public.

În consecinţă, manevra nevestei ministrului a dat greş, ceea ce a însemnat, de fapt, un faliment al diplomaţiei britanice. Lordul care, ca simplu lord, ar fi fost astăzi aproape uitat, este cunoscut în lumea întreagă drept Eroul Necunoscut englez. Iar franţuzoaica ambasadorului, nici nu se mai poate ţine socoteala cît a cîştigat în prestigiu, cîte contracte a reuşit să încheie cu cele mai mari cabarete din Europa şi cîţi amanţi regali a avut în urma acestui fapt. Chiar şi acuma, bătrînă şi prăpădită cum e, tot nu se astîmpără, tîrfa ; e ceva de speriat, nu alta... Englezoaica, în schimb, dispreţuită de toţi, inclusiv de soţul ei, n-a mai avut altă soluţie decît să înfiinţeze un fel de „Armată a Salvării" luîndu-şi adio, pentru totdeauna, de la orice aventură oficială.

[1] Mijloc de obţinere a banilor sau a altor avantaje în mod necinstit, deseori prin violenţă (în limba engleză în original).

O dată pornit în documentare, viciul ziaristicii nu-mi dădea de loc pace şi, cu toate că se făcuse tîrziu, n-am vrut să las să treacă noaptea fără să înregistrez cîte ceva şi din odiseia eroului necunoscut francez. Şi fiindcă, pe de altă parte, doream să aud povestea unui erou adevărat, l-am întrebat :

– Spune-mi, te rog, Eroul Necunoscut al Franţei, cărui fapt îşi datorează funcţia ?

Hiliodomiro era în toane bune, şi, după cum am mai spus, chiar niţeluş făcut, aşa că n-a fost greu să ne continuăm sporovăiala. Să obţin, mai bine zis, ca el să-şi continue sporovăiala.

Hiliodomiro începu, aşadar, pe un ton admirativ :

– Ăsta, băiete, chiar că e un tip ciudat. Ţi-am spus doar că era spiţer la Bordeaux, cu o înfăţişare paşnică, puţin cam nătăflet, s-ar părea. Şi, de fapt, aşa şi este. Are însă un foarte mare cusur ; cum îi cînţi Marsilieza, cum nu se mai poate stăpîni. Cîn-

tecul ăsta are asupra lui un efect fulgerător şi teribil. Se schimbă la faţă ; i se zbîrlesc mustăţile ; se uită în dreapta şi-n stînga sfidător şi fioros la culme. Însă lucrul cel mai ciudat este chiar povestea vieţii sale. Se pare că acolo, la el la Bordeaux, între două reţete, omul citea cărţi de istorie şi poezii. Acum, sub Arcul de Triumf, are biblioteca lui cu volume de Lamartine, de Victor Hugo şi de alţii – o întreagă colecţie. Toate lucrurile astea i-au creat, cum s-ar zice, o a doua personalitate ; cu toate că era un om paşnic, trecut de 40 de ani, cu un burduhan respectabil – căci îi mergea bine – îi venea uneori să scrie versuri, iar alteori să plece la vînătoare de nemţi, aşa cum s-ar fi dus să tragă în iepuri şi prepeliţe. Revoluţia Franceză îi luase minţile. După el, Napoleon era totul ; urmau apoi mareşalii Franţei, Victor Hugo, Lamartine, pe urmă galii şi aşa mai departe. Lumea întreagă se învîrtea în jurul Franţei, dacă avea chef să se învîrtească ; toată istoria gravita în jurul Revoluţiei Franceze. Marea lui durere era războiul franco-prusac. De aceea, duminica se ducea uneori să omoare iepuri, păsări şi nemţi...

Ştii însă cum sînt oamenii ăştia cu imaginaţia bogată. Totul nu e, bineînţeles, decît o aiureală. În realitate, omul nostru era un spiţer cumsecade, îndrăgit de toţi vecinii.

Cînd s-a declarat războiul, cu toată gălăgia aceea făcută prin presă, sistemul lui nervos s-a cam dezechilibrat. Iar cînd s-a făcut mobilizarea la Bordeaux, şi-a ieşit cu totul din ţîţîni. A dat fuga să se înroleze. Pentru moment nu-i venise încă rîndul. Cazul lui însă a servit, bineînţeles, ca subiect de propagandă şi fotografia lui a apărut în ziare : într-adevăr, a şi obţinut prima menţiune pe Ordinul de zi. Cele dintîi înfrîngeri l-au înfuriat ; iar cînd înaintarea trupelor germane a impus mutarea guvernului la Bordeaux, a simţit un fel de uşurare gîndindu-se la moartea eroică de care urma să aibă parte chiar acolo, la faţa locului. „Sudul a salvat întotdeauna Franţa !" – spunea el, amintind de marşul marsiliezilor spre Paris. Imaginaţia lui nu se odihnea nici noaptea. O dată, în vis, a intrat cu pumnalul în mînă în odaia Kaizerului, şi după ce-l ciopîrţi bine de tot, strigă „Trăiască Franţa !" şi-şi înfipse şi el pumnalul în inimă. Bineînţeles că strigătul pe care-l scoase, ca şi pumnul pe care şi-l trase îl treziră din somn, iar el dădu cu ochii de biata nevastă-sa care plîngea într-un colţ. Înfuriat, se răsti la ea cu asprime : „Şi tu, de colo, ce hram ţii ? Nu eşti şi tu franţuzoaică ?" Altă dată, tot în somn, devenise salvatorul Bordeaux-ului. Iar statuia lui se înălţa la intrarea oraşului. Se făcea că reuşise să străpungă liniile franceze. Şi ajungînd în dreptul celor germane, se prefăcu mort, aşteptînd să treacă rondul de noapte. Canonada marca scurgerea minutelor, aşa cum se întîmplă deseori în toiul luptelor. Un obuz

explodă prin apropiere, făcînd o groapă mare. Norocul ţinea însă cu el. S-a ascuns în groapă. Curînd, trecu pe acolo o patrulă germană de recunoaştere, însoţită de un ofiţer. Soldaţii se răsfirară care încotro, iar ofiţerul, rămas singur, dădu peste el. Îi arse neamţului un picior, după care se prefăcu că e rănit. Ofiţerul se aplecă peste el ca să-l cerceteze şi să-l scotocească, dar el îi trase un glonte în inimă. Apoi, îmbrăcîndu-se în hainele acestuia, şi cum ştia şi nemţeşte, pătrunse fără nici o greutate în prima linie de tranşee. De aici trecu mai departe şi, ajungînd la liniile artileriei germane, provocă o explozie. Bineînţeles că, o dată cu uriaşa baterie de artilerie grea destinată să distrugă oraşul Bordeaux, zbură şi el în aer. Întregul stat major german fu nimicit. Se iscă o panică teribilă. Infanteria franceză trecu la un atac năvalnic, iar nemţii nu se mai opriră pînă la Rin. Puţin după aceea, examinîndu-se cîmpul de luptă, s-a găsit carnetul lui în care scria numai atît : „Mor ca să salvez Bordeaux-ul ! Trăiască Franţa !"... Cam aşa erau toate visele lui. Ar fi înnebunit de-a binelea dacă, în cele din urmă, din pricina multelor înfrîngeri, Franţa n-ar fi avut grabnică nevoie de toate rezervele sale militare. A fost chemat sub arme şi a străbătut întreg oraşul cu puşca la umăr, arborînd o înfăţişare de călău al nemţilor. Îşi luase în raniţă cele patru volume ale Istoriei Revoluţiei Franceze de Michelet, în scopul de-a face lecturi solda-

ţilor în tranşee, fiindcă – zicea el – „spiritul are nevoie de hrană în momentele lui de slăbiciune". Veselia lui era cu adevărat frenetică, iar în timpul defilărilor, de îndată ce răsuna Marsilieza, devenea cînd ţeapăn şi semeţ, cînd înflăcărat şi sublim.

Se înţelege că atunci cînd regimentul lui a ajuns la liniile de tranşee, fiind farmacist, a fost trecut la serviciul spitalelor. Era cît pe ce să se prăpădească de supărare. Se cătrănise rău de tot. Mergea printre paturi, cu găleata lui de iod, canonindu-i, fără milă, cu pămătuful, pe toţi răniţii. Vaietele şi istorisirile lor în legătură cu luptele îl duceau la desperare ; datoria însă, e datorie. Şi el continua să întindă iodul cu pămătuful, nutrind slaba speranţă că într-o bună zi nemţii vor ataca pe neaşteptate spitalul de ambulanţă şi că atunci se va isca o luptă crîncenă în cursul căreia el îşi va da viaţa pentru Franţa. Cînd se întîmpla să zboare deasupra spitalului vreun avion german, semănîndu-şi bombele, el ieşea în curte cu găleata de iod şi cu pămătuful, şi privea spre cer cu figura iluminată, cu ochii lui albaştri însetaţi de glorie. Aceasta, precum şi lipsa de suflet cu care-i trata pe răniţi – căci se gîndea cu un profund dispreţ la toţi cei ce se văicăreau că au fost răniţi luptînd pentru Franţa – au atras, în cele din urmă, atenţia cîtorva superiori asupra lui ; aceştia, dacă ar fi avut mai mult timp liber, poate că s-ar fi ocupat mai serios de cazul său. Pînă

una-alta îi mira acest extaz în fața avioanelor germane, apoi faptul că știa nemțește și că se ocupa de cărți de istorie, de planuri de luptă etc.

În cele din urmă, cum în război se poate întîmpla orice, dorințele eroului farmacist se împliniră. Nemții pregătiseră în secret o teribilă ofensivă de încercuire. Artileria bubui fără încetare zi și noapte, după care valuri de infanteriști avîntați ocupară printr-un asalt furios prima linie de tranșee. Se năpustiră apoi spre linia a doua și, spărgînd frontul în sectorul respectiv, luară cu asalt și cuceriră și linia a treia. Lucrurile se petrecură cu atîta repeziciune, încît panica se răspîndi pretutindeni, demoralizînd ariergarda, trupele de rezervă, aprovizionarea și serviciul de ambulanță, înlesnind astfel șarja victorioasă a cavaleriei de ulani și înaintarea năvalnicelor regimente barbare care cuceriră sat după sat. Nu mai era vreme să se organizeze nimic ; din clipa cînd începură să treacă primii fugari și pînă să le vină în gînd să organizeze transportul răniților, trecuse destul timp pentru ca nemții să se apropie. Întregul spital fu cuprins de panică, de parc-ar fi fost vorba de-un naufragiu. Medicul colonel nu mai putea fi găsit nicăieri. O escadrilă de avioane se lupta în văzduh și arunca bombe. Răniții fugeau grămadă, mai iute chiar decît infirmierii, ceea ce dovedea că mulți din ei rămăseseră în spital numai ca să tragă chiulul. Din cînd în cînd apărea cîte un ofițer care

dădea cine știe ce ordin, pentru ca imediat să se facă nevăzut. Apoi venea altul, care proceda întocmai. Și spuneau cu toții că se duc fie ca să țină piept dușmanului, fie ca să-i oprească pe fugari cu focuri de armă. Numai că nici unul nu se mai întorcea. Pe farmacistul din Bordeaux nu-l băga în seamă nimeni. În răstimp, se organizau grupe de rezervă, se refăceau regimentele vitejilor *poilus* [1] pentru a pune, în cele din urmă, stavilă acelei năvale barbare.

Spectacolul era emoționant. Spițerul din Bordeaux rămăsese singur singurel în tot spitalul. Ochii îi scăpărau de mînie. „Unde e Franța ?“ – striga el. „Unde sînt galii ?“ – și-și ridica brațele spre cer, nelăsînd însă pămătuful și găleata de iod din mîini. Apoi, postîndu-se în poarta spitalului, singur, întunecat, amenințător, îi așteptă pe nemți. Cînd se iviră primele patrule, alergă desperat în întîmpinarea lor, cîntînd, în gura mare, Marsilieza. Primele rînduri se opriră, o clipă, fără să știe de ce ; cei din rîndul al doilea se uitară bine la el ; cei din rîndul al treilea văzură un om care înainta printre dărîmături, cîntînd ca un nebun, și luară găleata de iod și pămătuful drept o înfricoșătoare bombă cu meșă... „E un gal“, zise unul din ei. Un neamț, care îl și chitise, auzind acestea, lăsă arma în jos. Altul făcu stînga-mprejur

[1] Nume dat soldaților francezi în timpul primului război mondial.

și, în aceeași clipă, începură să bubuie tunurile franceze. Spițerul din Bordeaux alerga mai departe spre nemți, cîntînd Marsilieza. Aceștia o luară la fugă. Nu-i fu însă dat să-i urmărească. În spatele lui înainta infanteria franceză. Un ofițer îl înșfăcă de umăr și-l răsuci cu violență, strigînd : „Trădătorule ! Va să zică treceai la inamic !" Farmacistul rămase mut de uimire. Ofițerul era unul dintre superiorii care fugiseră din spital ca să țină piept dușmanului... Tăcerea spițerului fu pusă pe seama spaimei c-a fost prins în flagrant delict... Fu judecat pe loc și cît se poate de sumar, apoi, fiind condamnat la moarte, fu împușcat lîngă zidul spitalului pentru vina de a fi voit să treacă la inamic, cu arma în mînă, cum glăsuiește Codul Penal Militar. „Nu degeaba îi rîdeau ochii ori de cîte ori vedea un avion german ! spuse colonelul, adăugînd : Era un trădător de țară !" În aceeași zi se declanșă un nou asalt al infanteriei germane și francezii o luară la fugă înapoi, în frunte, bineînțeles, cu colonelul. Urmă un alt asalt al francezilor și o altă fugă a nemților. Treaba asta s-a repetat așa de vreo șapte ori, pînă cînd, în sfîrșit, au cîștigat francezii, care erau mai rezistenți. Din clipa aceea a început înfrîngerea nemților. Iată pentru ce s-a hotărît ca Eroul Necunoscut al Franței să fie ales din locul acela. Numai că, după toată ploaia aceea de obuze nu mai rămăsese acolo nici unul întreg. Afară de asta, nimeni n-ar

fi putut spune care din ei era francez și care german. Întîmplarea a făcut însă ca o grenadă, care explodase în spatele farmacistului împușcat, să prăvălească peste trupul lui și peretele spitalului. Mult timp după aceea, cînd începură să curețe locul de dărîmături, îi găsiră cadavrul intrat în descompunere. Nu avea asupra lui nici un indiciu după care să poată fi identificat, deoarece înainte de-a fi împușcat i se smulseseră și gradele și i se luaseră și actele.

Timpul de care dispuneam trecuse. Cu toată dorința mea de a-l auzi vorbind și despre Eroul Necunoscut rus, Hiliodomiro nu mi-a mai povestit nimic în noaptea aceea. Restul rămase pentru altă dată, așa că stabilirăm o nouă întîlnire.

IV

Într-o seară, întorcîndu-mă acasă și deschizînd ușa camerei mele, constatai cu surprindere, cu uluire chiar, că în balansoarul meu stătea, cu spatele spre ușă, un individ : cu picioarele cocoțate americănește pe patul meu, citea o carte. Sincer vorbind, în zilele acelea mai că uitasem de prietenul meu Hiliodomiro del Sol, Eroul Necunoscut din Arlington. În fracțiunea de secundă cît durează trecerea de la inerția provocată de frică la reacția împotriva ei, în mintea

mea se și făcuse o legătură între faptul că în odaia mea – încuiată cu cheia – se afla un om, vădit nepăsător că e într-o casă străină, și Hiliodomiro, de care-mi adusesem imediat aminte. Și fiindcă el tot nu întorcea capul, îl întrebai din prag :

– Ce-i cu tine aici ?

Întinzîndu-se liniștit, din toate încheieturile, îmi răspunse :

– Hai, intră, intră o dată. Te așteptam. Citeam tocmai din cartea asta pe care am găsit-o la tine, al cărei autor l-am cunoscut „dincolo". Ar fi bine să-mi împrumuți, din cînd în cînd, cîte una din cărțile tale, ca să pot discuta cu prietenii mei de dincolo despre operele lor.

Cartea era „Retragerea celor zece mii" de Xenofon.

Trebuie să spun că, uneori, am un fel de clarviziune psihologică. Mi-am dat seama că Hiliodomiro avea chef să vorbească despre amicii lui „de dincolo", cum le zicea, așa că îi dădui apă la moară.

– Ei, și cum ți se pare cartea ?

– Păi, să-ți spun. Știi, pe grecii ăștia nu-i prea înghit, ca să zic așa. De aceea nici nu am prea multă simpatie pentru isprăvile și cărțile lor. Pe Xenofon ăsta, ca să fiu sincer, nu pot să-l sufăr ; și ai să vezi de ce. O dată s-a discutat, ca în multe alte împrejurări, problema noastră, a eroilor necunoscuți, cu

eroii cei adevărați, cum își zic ei (să știi că asta e o discriminare nelalocul ei, care, într-o bună zi, are să provoace o adevărată hecatombă). El, cu ditamai coiful cu pene pe creștet și cu o tunică făcută din fișii – destul de indecentă, la drept vorbind – mi s-a adresat pe un ton de zeflemea, ca-n piesele lui Aristofan – care, în paranteză fie spus, e omul cel mai simpatic din lume – întrebîndu-mă cu ce drept mă amestecam eu, un individ oploșit prin spitale, într-un sobor al eroilor tuturor timpurilor. Am așteptat ca adunarea să se mai liniștească, și asta datorită vocii tunătoare a Cidului Campeador care, cu spada ridicată, înjura de mama focului, amenințînd că se retrage din prezidiu dacă nu se face ordine și nu încetează glumele împotriva mea. I-am răspuns atunci lui Xenofon că mă aflam acolo în baza aceluiași drept ca și el, și că meritul lui, la urma urmei, consta în faptul că dintre toți eroii istoriei a fost cel mai priceput în materie de retrageri... Și cu asta, băiatule, l-am făcut praf pe grec. Îi secase tot repertoriul de ironii. Spumega de furie și striga că vrea să se bată cu mine pe viață și pe moarte. L-am întrebat atunci dacă vrea să se bată ca să se mai poată retrage o dată, așa că săracul a fost apucat de-o criză de epilepsie. Atunci l-au luat pe sus doi generali de-ai lui Alexandru cel Mare, care are o deosebită simpatie pentru mine, deoarece l-am lăsat să creadă că în războiul mondial – deși nimeni nu

recunoaşte lucrul ăsta – toţi mareşalii aceia faimoşi n-au făcut altceva decît să se ia după planurile lui. Iată de ce citeam acuma cartea asta. Într-adevăr, am fost nedrept cu bietul Xenofon, căci pentru a organiza retragerea aceea era nevoie de mai mult curaj decît pentru a te lupta cu mezii şi cu perşii, nişte mormoloci pe care dincolo noi îi tratăm fără nici un fel de consideraţie. În orice caz, lucrul acesta a dat naştere unor aprige polemici între Alexandru cel Mare şi Hanibal din Cartagina, care pretindea că Alexandru nu făcuse altceva decît să înfrîngă nişte popoare fricoase, în vreme ce el se luptase întotdeauna numai cu armate pline de dîrzenie. Ştiind că atunci cînd ai de-a face cu nişte adevăraţi viteji nu se întîmplă, garantat, nici un carambol, discuţia s-a terminat fără morţi sau răniţi. Alexandru cel Mare şi-a luat revanşa spunînd că, în comparaţie cu campaniile lui din Asia, cele ale lui Hanibal din Italia erau ca un vodevil faţă de-o operă serioasă şi că, în definitiv şi la urma urmei, în vreme ce pe el nu l-a înfrînt nimeni, pe Hanibal l-a dat gata un ageamiu ca Scipio Africanul... Prostescul lui orgoliu l-a împins să calce în străchini, aşa că romanii, simţindu-se ofensaţi de Alexandru, s-au aliat acum cu Hanibal împotriva lui... Iac-aşa se întîmplă totdeauna. Datorită acestui lucru însă, noi putem să ne apărăm şi să ne păstrăm situaţia.

Cum doream însă să aflu mai multe amănunte despre toate acestea, l-am întrebat :

– Spune-mi, te rog, dar de ce sînt aşa de porniţi oamenii aceia împotriva voastră ?

– Puţintică răbdare, băiete, şi-ţi spun tot. Eroismul, ca mai toate îndeletnicirile, trece acum printr-o criză de supraproducţie. Eu însă, oricît de erou aş fi, nu mă las orbit de pasiune. Eroii – în marea lor majoritate, deşi există şi excepţii – sînt ca nişte fluiere. Îndată ce apare un erou nou, ei ştiu că vor trece pe planul al doilea şi nu vor nici în ruptul capului să se resemneze cu lucrul acesta. Ar dori ca nimeni să nu cînte mai tare decît ei. Sînt ca actriţele care, după ce au ţinut afişul timp de patruzeci de ani cu rolul de ingenue, cînd le vine sorocul să treacă la interpretări de compoziţie, se zbat şi ţipă, pretextînd că li se iau rolurile tocmai cînd au cîştigat mai multă experienţă. Iac-aşa sînt şi eroii. Ahtiaţi după publicitate, nu se pot resemna să vadă prin ziare şi numele altora. Şi de aceea, cînd am început să debarcăm în lumea cealaltă şi cînd întreaga omenire nu vorbea decît despre noi, s-au înfuriat. Afară de asta, unii din noi, mai inculţi, au feştelit iacaua, cum se spune, întrebînd, cînd am fost prezentaţi unor celebrităţi : „dar dumneata cine eşti ?“ Să pui o asemenea întrebare unui mareşal al Franţei sau unui conchistador spaniol ! Bineînţeles că pentru

toate astea ne aflăm tot timpul într-o situație dificilă și încordată – și astăzi mai mult ca oricînd.

Continuînd să-mi joc rolul de ziarist, l-am întrebat pe Hiliodomiro :

– Dar ei, ce argumente aveau împotriva voastră ?

– Ehei, băiete, felurite intrigi ca pretutindeni. Îți dai seama că acolo nu se prea poate umbla cu tertipuri, și că, într-o măsură mai mică sau mai mare, se află totul. E adevărat că limba pe care-o vorbim ne mai ajută și ea din cînd în cînd... Da, pentru că ei au încercat să introducă limba esperanto și, în ultimă instanță, ne și folosim de ea, cu toate că, din fericire, nimeni nu se poate înțelege prin mijlocirea ei. Dacă un italian găsește, de pildă, în esperanto cîteva expresii italienești, o ia imediat pe italienește, iar lumea începe să fluiere la adunări, ca la cinema, cînd sonorul o ia razna. Așadar, lucrurile au început, după cum îți spuneam, cu împunsături, cu glume și batjocuri, comparînd puținele sau inexistentele noastre isprăvi de vitejie cu ale lor care, pretindeau ei, zguduiseră lumea din temelii. Dintr-una în alta, situația deveni atît de încordată, că s-a ajuns pînă acolo ca la diferite întruniri, cîte unul mai nestăpînit, să ridice problema omiterii noastre din sînul nemuritorilor – cum li se zice acolo. Îți închipui c-a trebuit să ne apărăm. Și aici ne-a prins foarte bine că la școală făcusem cîțiva ani de istorie cu tatăl tău, don Félix ; ne-a prins

mai cu seamă bine faptul că Eroul Necunoscut englez nu era soldat, căci altminteri ne-ar fi dat pe toți afară cu un picior în spate. Dar stai să-ți povestesc.

Văzînd noi toate astea, am ținut o întrunire secretă. Am dezbătut problemele și, după o analiză aprofundată a situației, fără să ne amăgim asupra gravității ei, am stabilit un plan sugerat aproape în întregime de către englez. Cu alte cuvinte ne stăteau în față două sarcini : prima, să-i dezbinăm pe ceilalți și cea de-a doua să ne întărim rîndurile. În cadrul acestui plan general, ne-am apucat să studiem care ar fi posibilitățile de a-i dezbina pe adversari și ne-am dat seama că unele erau pozitive, iar altele negative ; altminteri spus, că unele puteau fi create de noi înșine, în vreme ce altele existau deja, așa că nu ne mai rămînea decît să le folosim în mod inteligent. Cît despre problema întăririi rîndurilor noastre, cu toate că nu ne puteam suferi unii pe alții, englezul, cu îndemînarea lui de a încheia alianțe, a găsit soluția imediat. De fapt îndemînarea aceasta – o chestiune pe care am studiat-o temeinic – constă în simplul fapt de a-i face pe toți ceilalți să creadă că problema care-l interesează pe el e de fapt problema tuturora și că această problemă a sa e cea mai urgentă dintre toate. Și atîta-i amețește cu analiza situației, punîndu-i în fața altor probleme felurite că nici nu le mai rămîne timp de gîndit. De aceea s-a luat numaidecît hotărîrea ca fiecare din

noi, bătînd în struna naționalismului, să atragem de parte-ne pe toți războinicii conaționali, arătîndu-le că expulzarea noastră ar însemna o pată rușinoasă pentru onoarea patriei.

– Și cum au reușit toate sforăriile astea ? mă interesai eu.

– Așa și-așa. Se înțelege de la sine că Eroul Necunoscut italian și-a pus la bătaie toată arta lui oratorică, făcînd elogiul legiunilor romane, al lui Manlius Capitolinul, Mucius Scaevola, al Scipionilor, al lui Valerius Carbus, Lucullus, Cezar, Pompei și a tuturor celorlalți, dar cum aceștia erau deprinși cu retorica lui Cicero, omul nostru li s-a părut un bărbier ordinar. Cezar, care a făcut întotdeauna pe muierușca, avînd drept tovarăș pe uriașul și înfricoșătorul Maximilian, l-a făcut praf, fără nici un fel de milă, pe reprezentantul nostru, demonstrîndu-i că habar n-are despre ceea ce vorbește. Acesta însă, vrînd să potolească atacul lui Cezar și, știind cît era de vanitos, s-a apucat să-i laude prea din cale afară victoriile, așa că se puse rău cu Pompei și cu toți republicanii. Atunci, se gîndi să-și caute sprijin în altă parte, dar Spartacus l-a demascat numaidecît, arătînd că tot ceea ce întreprinde nu sînt decît niște manevre dezgustătoare făcute în colaborare cu burghezia romană, lucruri de care ei nu aveau nevoie, și îl sfătui, pe un ton disprețuitor, să se adreseze Grachilor. Aceștia însă n-au putut ajunge la nici o

înțelegere cu el, deoarece mama lor, Cornelia, lipsea de la adunare. Așa a pățit-o cu toți. Dacă n-ar fi fost Fabius Cunctator și Caton, cu veșnicul lui refren că trebuie distrusă Cartagina, i s-ar fi jucat un renghi de nu s-ar mai fi ales din Eroul Necunoscut al Italiei nici măcar numele. Atunci se gîndi să-și caute sprijin în timpurile mai moderne ; dar știut fiind că după epoca antichității eroii au dispărut cu totul timp de mai multe secole, el fu nevoit, în cele din urmă, să-și îndrepte pînzele spre Renaștere. Aici însă, de îndată ce adresa cuvîntul unui erou, acesta îl întreba imediat din ce ducat este. De fapt, el era din Roma, dar, temîndu-se să nu întunece care cumva strălucirea străbunilor săi Romulus și Remus, nu se încumetă să spună că și el era fiul unei lupoaice de pe Arno. Atît florentinii cît și venețienii, genovezii, romanii și napolitanii aflînd că nu era concetățean de-al lor, încercară imediat să-l otrăvească sau să-l străpungă cu un pumnal pe la spate, așa că tot timpul cît a avut de-a face cu ei, a fost nevoit să poarte o cămașă de zale ca în aventurile lui Rocambole. În cele din urmă a ajuns la epoca lui Garibaldi ; acesta îi spuse că în materie de diplomație trebuie să ia legătura cu contele de Cavour.

Eroul Necunoscut german a fost primit încă și mai rău. Frederic cel Mare l-a bruftuluit, întrebîndu-l cu ce drept se intitulează el erou, cînd a fost

învins. Von Moltke declară că dezonoarea Germaniei s-ar eterniza o dată cu eternizarea memoriei respectivului erou necunoscut ; iar prin Walhalla răsună un bubuit atît de puternic, că nefericitul crezu că explodase o Dicke Bertha. Mai bine să nu-ți povestesc grozăviile pe care i le-au aruncat Rudolf de Habsburg și Frederic Barbarossa, acuzîndu-l de lașitate. Blücher l-a fulgerat cu o frază teribilă, spunîndu-i că pentru a avea sprijinul germanilor, trebuie, mai întîi, să fie el însuși german, adică de neînvins. Nefericitul nostru reprezentant, încredințat că suferise o înfrîngere asemănătoare celei de la Waterloo, n-a mai făcut nici o altă tentativă ; și ghiftuit de toată berea antică pe care o băuse, se înapoie printre noi ca să dea socoteală de eșecul încercărilor sale.

În ceea ce mă privește, eu am avut dificultăți de altă natură. M-am apucat să caut un erou nord-american, dar n-am găsit nici unul nicăieri. Cauza mi-a lămurit-o, plin de dispreț, generalul spaniol Vara del Rey [1], care, aflînd că eram din Santiago, se împrietenise cu mine ca să aibă cui își povesti isprăvile de la Barracones și Marina, care îl interesau mai mult decît cele de la Caney : „Cînd negustoria începuse a merge prost, toți yankeii și-au luat tălpă-

[1] *Joaquin Vara del Rey*, general spaniol, care a luptat la Caney (Cuba, 1898) – unde și-a găsit și moartea – împotriva patrioților cubani.

șița de-aici și cred că acuma-și fac veacul cu stelele de cinema, cu Valentino și compania.“ Și în felul acesta am aflat că Paul Revere, la primul semn de criză economică, a încălecat din nou pe cal și auzind strigătul „Vin englezii !“ strigăt care a semănat întotdeauna mare spaimă în rîndurile compatrioților săi, a luat-o la goană în galop. Se mai spune și că individul acela cu mesajul lui Garcia este foarte ocupat acuma, ca un bun ziarist ce se află, să ia interviuri tuturor noilor-sosiți de-o oarecare importanță, mai cu seamă dacă sînt gangsteri sau membri de-ai Societății Prietenul Scaunului Electric. Unicul erou american pe care l-am putut găsi era Lafayette, bietul marchiz de Lafayette, care lua parte, conștiincios, la toate convențiile. Îmbătrînise mult și era prăpădit rău de tot, deoarece, după eșecul suferit în timpul Revoluției Franceze, nu mai avea alte resurse de subzistență – cum se zice pe la noi, în Cuba – decît datoria pe care o contractaseră americanii față de el și pe care acum, nu numai că i-o plătiseră, dar, Franța le mai și rămăsese debitoare, după cîte-am citit prin ziare... Bineînțeles că văzîndu-mă cam arămiu la față, crezu că am oarecare legături cu Toussaint Louverture [1] și deveni circumspect. Mi-am dat însă

[1] General haitian (1743–1803), căpetenie a răsculaților negri în 1791. Napoleon trimite o expediție împotriva lui și după o eroică apărare negrii sînt învinși, iar Toussaint Louverture arestat și închis în portul de Joux unde și moare.

foarte bine seama că n-avea prea mare importanță dacă eram sau nu sprijinit de acest erou american care-și încasase toate dividendele. Am încercat să vorbesc cu el despre revoluție și despre Garda Națională, dar l-a apucat o durere de cap fulgerătoare, așa că plecă aproape fugind de lîngă mine. Socotea, pesemne, că intrase pe mîna vreunuia din biografii aceștia moderni de care are o adevărată groază și care, întocmai ca detectivii lui Poe sau Conan Doyle descoperă toate slăbiciunile pe care le-a avut omul în viață, după simplul fapt că are maxilarele cam scurte, mustața rară, sau că-i plac cravatele albastre... Ce să mai vorbim, sînt teribili ! comentă Hiliodomiro. În vreme ce Lafayette se depărta în grabă, șchiopătînd, ducîndu-și ranița-i de marchiz plină cu proiecte în legătură cu Drepturile omului, contele de Turenne, care îl citise de curînd pe Voltaire îmi spuse : „Cum, dumneata nu știi care e asemănarea dintre bravul marchiz de Lafayette și un om spînzurat pe nedrept ?"

– Nu știu, am răspuns eu.

– Ei bine, el a fost condamnat fără s-o merite, iar faima și-o datorește nu lucrurilor făcute, ci celor pe care nu le-a făcut...

Cît despre Roland Bayard de Bordeaux – căci ăsta e numele pe care și l-a luat, pe lumea cealaltă, bravul farmacist din Bordeaux, Eroul Necunoscut francez – temîndu-se din instinct de englez

și neputînd uita cum fusese arsă pe rug Ioana d'Arc – și-a făcut socoteala că, oricum, singurul lucru care-l interesa era să se aibă bine cu francezii lui, așa că se duse imediat să le povestească ce pusese englezul la cale. Colegii lui recunoscură pe dată că era francez, adică gal, că, fără îndoială, era vorba de un erou și că, prin urmare, toți manii Franței erau datori să-l apere. Carol Martel îi dădu o lovitură așa de zdravănă cu spada pe umăr cînd îl armă cavaler, că era gata-gata să-i frîngă șalele ; Brennus[1] îi dărui un scut de aur, din acelea pe care pusese mîna cînd cu luarea Romei, Filip August[2] îi dădu titlul de duce, Carol cel Mare îl numi cavaler al Ordinului Mesei Rotunde, Roland îi îngădui să-i poarte numele, sfătuindu-l totuși să fie cu multă băgare de seamă față de spanioli, atrăgîndu-i totodată atenția să nu care cumva să treacă prin Ronceveaux. În sfîrșit, Bayard[3] îi mulțumi că se hotărîse să-i adopte numele, recomandîndu-i, la rîndul

[1] Șef gal care-a năvălit în Etruria (390 î.e.n.), i-a bătut pe romani și a intrat în Roma pe care-a distrus-o. Consimțind, în cele din urmă, să se retragă din Roma, ceru o despăgubire de o mie de livre de aur ; în timp ce i se măsura aurul cerut a aruncat pe balanță și sabia sa, rostind cunoscutele cuvinte „*Vae victis !*"

[2] *Philippe II* sau *Philippe Auguste* (1165–1223), rege al Franței, în timpul domniei căruia a fost consolidată puterea regală.

[3] *Pierre Terrail, seigneur de Bayard* (1473–1524), supranumit „Cavalerul fără teamă și prihană", ilustru căpitan al armatelor franceze ; a luat parte la nenumărate războaie împotriva italienilor, spaniolilor și englezilor.

său, să se ferească de spanioli, căci „aceştia erau războinici de viţă, însă tare crunţi" ; ducele de Crillon[1] îl pofti, amabil, să-şi încrucişeze spadele într-un duel prietenesc, prinţul de Condé îl numi aghiotantul său onorific, aşa că, atunci cînd apăru, în cele din urmă, în faţa lui Napoleon Bonaparte, se şi acoperise de glorie. Acesta, în sunetele Marsiliezei intonată de eroicii toboşari pe care i-a zugrăvit Victor Hugo, şi fără a rosti nici un cuvînt, îi prinse pe piept Crucea Legiunii de Onoare. Apoi, făcînd un singur gest cu unul din degetele pe care le ţinea vîrîte în centură, porunci mareşalului Ney să se apropie ; mareşalul i se adresă după aceea lui Napoleon al III-lea, care, retras umil într-un colţ, fu nevoit să-l asculte şi-i spuse că omul acela simplu, pornit ca şi ei din popor, răscumpărase onoarea Franţei, atît de pătată de el atunci cînd se predase în mod ruşinos ! Apoi răsună din nou Marsilieza, pe care o cînta pînă şi Carol cel Mare... Cu tot triumful acesta, avu de întîmpinat însă şi unele dificultăţi. Pentru moment, îi cerură să rupă orice relaţii cu Eroul Necunoscut german şi să nu fie niciodată de acord cu cel englez. În plus, toţi revoluţionarii lui – cum îi numea el – socotiră că era absolut necesar să rupă orice legături cu ceilalţi, aşa că bietul om se văzu prins între două focuri : între gali, pe

[1] *Louis Balbis de Berton de Crillon* (1543–1615), om de arme francez.

de o parte, şi „sanchiloţi", pe de alta. Pe deasupra – cu toate că n-a mărturisit acest lucru – Napoleon a fost pentru el o mare decepţie, în ciuda Crucii de Onoare şi a tuturor celorlalte. Într-adevăr, nu cred că există un om care să semene mai bine cu Greta Garbo decît acest Napoleon, totdeauna enigmatic şi tăcut, mereu preocupat să-şi dea aere de om inteligent sau atoateştiutor. Eu nu prea am de-a face cu el ; doar cît ne dăm bună ziua, şi asta numai din cînd în cînd. Adevărul este că nimeni nu-l poate înghiţi. Alexandru zice c-a vrut să-l imite pe el, dar că s-a făcut de ruşine cînd cu cucerirea Egiptului – singurul lucru mai acătării pe care l-a făcut acolo fiind discursul din faţa Piramidelor ; Hanibal spune cui vrea să-l asculte că, exceptînd faptul că n-a avut de luptat cu romanii, campania lui Napoleon din Italia n-a fost decît o palidă copie a propriei sale campanii ; Cezar afirmă cu cinism că unicul lucru care-l interesează în legătură cu Napoleon sînt trupele lui de grenadieri din Garda Imperială, flăcăi chipeşi şi zdraveni cu toţii. Carol al XII-lea al Suediei spune că victoriile lui Napoleon s-au datorat faptului că n-a avut de-a face cu adversari serioşi, ci numai cu o adunătură de molii. Cam aşa îl privesc toţi, ca să nu mai punem la socoteală ura de moarte pe care i-o poartă generalii de frunte ai propriei sale armate. Astăzi Napoleon nu ne mai este accesibil decît prin intermediul lui

Victor Hugo ; acesta e, de altfel, singurul om care-l mai face să surîdă cu o sumbră satisfacţie. În sfîrşit, fapt este că omul nostru s-a întors fără să facă prea mare scofală, atîta doar c-a fost recunoscut francez şi ca atare erou. Cu toate astea, şi tot pentru că era francez, s-a apucat imediat să-şi închipuie că e buricul pămîntului şi că noi toţi ceilalţi ne învîrtim în jurul lui. Drept care ne-a declarat că „Franţa, una, indivizibilă şi nemuritoare, îl sprijină pe el şi numai pe el". Şi, în consecinţă, a început să cînte Marsilieza.

Englezul, în pofida aspectului său, nu-l prea băga în seamă, convins fiind că în cele din urmă tot el va rămîne stăpîn pe situaţie, ca un psihiatru care, cunoscînd slăbiciunile nebunilor, ştie că e mai bine să-i lase să se istovească urlînd. De aceea se mulţumi să ne aducă la cunoştinţă că Secţiunea Engleză e, în unanimitate, de partea noastră. Şi că Richard Inimă de Leu, speriat de mersul evenimentelor, fusese cel dintîi care ceruse tuturora să ne vină în ajutor ; că Wilhelm Cuceritorul – căruia nu i se face lehamite să tot spună că a cucerit Anglia numai pentru că nu-i mai putea suporta pe francezi, compatrioţii săi – Henric Plantagenetul, Cromwell şi Wellington, fiind cu toţii de acord că Anglia fusese cea care cîştigase războiul, socoteau necesar să-i sprijine toate cuceririle dintre care, aceasta a eroilor necunoscuţi, era una din cele mai de seamă, lucru

ce le-ar fi fost de mare folos, dacă l-ar fi ştiut la timp, pentru c-ar fi înlăturat pe anumiţi ambiţioşi plini de ifose.

E de la sine înţeles că, atîta timp cît nu avea nimic de cîştigat din asta, englezul, apărînd în postură de salvator, n-a suflat nici un cuvînt despre instrucţiunile primite în legătură cu felul de a-l folosi pe francez, asmuţindu-l împotriva neamţului şi pe neamţ împotriva francezului.

La prima vedere, nu obţinusem nimic. Nu-ţi poţi însă închipui ce poate realiza un englez cu ajutorul diplomaţiei ! Pentru moment ne-a spus doar atît : „Acuma ne putem odihni, pentru că în curînd vor începe să se bată între ei." Şi, într-adevăr, la prima şedinţă, cînd părea că se va discuta problema noastră, a noilor-veniţi, adică a eroilor necunoscuţi – cum ne ziceau ei – a izbucnit un scandal infernal.

Eroul de la Maraton, încumetîndu-se să facă o interpelare pe nu ştiu ce chestie, Leonida, spartanul de la Termopile l-a întrerupt, aruncîndu-i în faţă că nu era chiar atît de erou cum se spune, că nu-şi datora faima decît faptului că voise să ajungă la Atena înaintea lui Miltiade, alergînd, de fapt, după nevasta acestuia... Atunci la rîndul său s-a ridicat şi eroul cu „coif fîlfîitor" [1] – cum se exprimă Homer – care Homer nu e, cum se crede îndeobşte, nici orb şi nici uşă de biserică, ci un chefliu de clasă mare,

[1] Ahile.

care și-a petrecut viața încondeindu-i în fel și chip pe toți principii ahei și troieni – și, furios, vorbi atît împotriva eroului de la Maraton cît și a lui Leonida ; împotriva celui dintîi fiindcă acesta îl ponegrise, și împotriva celui de al doilea, fiindcă dăduse în vileag pățania lui rușinoasă ; și după ce le spuse din cine se trăgea și că tatăl lui fusese îmblînzitor de cai, iar bunicul lui trăise cu o naiadă de-a lui Poseidon, care naiadă era, deci, bunică-sa, și că, prin urmare, cobora din zei, ca Heracle și Tezeu, îi provocă la o luptă pe viață și pe moarte, lucruri notate de Sofocle care, după părerea lui Tirteu nu se pricepea să scrie decît drame cu subiecte barbare și grotești. Cineva din adunare strigă : „Să tacă o dată grecii ăștia !"... Atunci cearta se înteți, căci Alexandru și Filip ridicîndu-se, plin de majestate, să protesteze, se stropși la ei un roman întrebîndu-i de ce protestau, de vreme ce nu erau greci ci macedoneni, ca și cum ai spune că nu-i tot una dacă ești din Santiago sau din Caney. Ehei, și-atunci ce mi se mai îngrămădiră falangele macedonene de-o parte și legiunile romane de alta, și avînd în vedere ura pe care o nutreau cartaginezii față de romani, precum și din dorința de-a curma o dată cu toate basmele acelea despre Alexandru cel Mare, Hanibal, singurul autorizat a interveni în asemenea dispută, rămase de-o parte, jubilînd, și era limpede că s-ar fi produs o hecatombă a istoriei

antice, dacă n-ar fi intervenit eroii Evului Mediu, care aveau tot interesul să evite acest lucru ; căci dacă masacrul ar fi avut loc, dacă lumea antică ar fi rămas fără romani de învins, nici galii n-ar mai fi însemnat mare lucru pentru istorie, nici arabii, nici vandalii, nici Atila, nici unii, în sfîrșit, din toți cei care apucaseră să se ridice după ce căzuseră romanii. Și-așa se face că au sărit cu toții și, după o teribilă învălmășeală, falangele și legiunile au început să se risipească și liniștea se restabili. Văzînd însă conquistadorii spanioli și predecesorii lor – Pelayo[1] cu asturienii săi – că în disputa acealor – Pelayo cu asturienii săi – că în disputa aceasta se amestecaseră și maurii, se adunară și ei, cu Cidul în frunte, iar Almanzor[2] își strînse și el hoardele. Și pe cînd toată lumea se pregătea să asiste la una din acele sălbatice lupte dintre mauri și creștini, cîțiva războinici cruciați socotiră că venise momentul să dezgroape problema Ierusalimului și a Sfîntului Mormînt, așa că se iscă din nou mare zarvă, eroii anteriori nașterii lui Cristos neavînd nici un motiv să creadă în el, iar cei care trăiseră după nașterea lui, socotind că totul nu fusese decît o negustorie pe scară mare. În această dispută, grecii, romanii, cartaginezii, perșii și galii se aliară cu

[1] Primul rege al Asturiilor (mort către anul 737), descendent al regilor vizigoți, îi învinge pe mauri în bătălia de la Cavadonga (718).

[2] *Mohamed Almanzor* (939–1001) unul dintre cei mai faimoși oameni de arme ai Spaniei musulmane.

arabii, iar francezii, italienii, germanii, englezii și ceilalți se uniră cu spaniolii. Părea că se va produce, inevitabil, cea mai cumplită încăierare din istorie, cînd englezul socoti că se ivise momentul să intrăm și noi, cu toate forțele, în acțiune, ca să ne facem stăpîni pe situație.

Și ne-am făcut așadar apariția în mijlocul unor explozii asurzitoare de grenade, suiți cu toții într-un tanc, și cu măști de protecție împotriva gazelor asfixiante, provocînd o panică de nedescris. Grecii se refugiară cu toții la Termopile ; chinezii se cocoțară pe zidul lor ; arabii își îngropară capul în nisip ; indienii o luară la goană călări ; romanii se refugiară pe Capitoliu. După care se așternu o liniște adîncă. Atunci, ieșirăm și noi din tanc. Unul se aruncă din avion cu parașuta. Aveam măști de gaze pe față și mitraliere. Nu se mai văzuseră de cînd lumea asemenea animale extraordinare. Pînă și omul din Neanderthal scoase un urlet de groază cînd dădu cu ochii de noi și fugi spre caverna lui, descingîndu-și ciomagul enorm. Am profitat, bineînțeles, de această ocazie așa cum se cuvenea, și după o ceremonie menită mai degrabă să semene spaimă, în timpul căreia am aruncat nițel gaz lacrimogen care le-a întors stomacul pe dos mai tuturor căpeteniilor antice, am arătat limpede că pretindeam „o anumită ținută și un oarecare respect", ca să putem conviețui în calitatea noastră de eroi necu-

noscuți cu unii, care deși erau atît de cunoscuți ca eroi, se purtau ca o adunătură de nemernici, dacă nu chiar ca niște muieruști isterice. Oamenii începură să se apropie cu oarecare prudență și neîncredere, pînă ce unii din ei – ca Cidul, de pildă – își încercară spadele asupra tancului, de carapacea căruia se frînseră toate, cum era de altminteri și de așteptat. De atunci, crede-mă, n-am mai avut nici un fel de neplăcere din partea eroilor cunoscuți.

V

Trecură apoi luni de zile fără să-l mai întîlnesc pe Hiliodomiro del Sol. Se făcuse nevăzut, tocmai pe vremea cînd Mussolini începuse halimaua cu Etiopia. Rămăsesem însă nezdruncinat în credința mea : Hiliodomiro – nu aveam nici o îndoială – exista cu adevărat. De aceea nici nu mi-a trecut o clipă prin cap ideea că tot ceea ce am povestit aici ar fi putut fi rezultatul unor halucinații sau al unei debilități mintale, diagnostic pe care-l folosesc medicii ori de cîte ori un cetățean aleargă speriat la ei să-i consulte, dîndu-și deodată seama că gîndește, înțelege și trăiește altfel și mai interesant ca înainte. Adevărul-adevărat este că niciodată n-am avut o minte mai lucidă ca în perioada asta. Eram – și sînt și acum – absolut în toate mințile. Dar iată că

mă încearcă o bănuială serioasă : o fi oare vreo legătură între starea mea mintală şi foamea pe care am acumulat-o în timpul exilului ? Am auzit spunîndu-se că echilibrul mintal şi stomacul ghiftuit sînt două noţiuni ce se exclud. Nu ştiu dacă părerea asta o fi avînd vreo bază ştiinţifică – de altminteri nici nu mă interesează. Pentru moment, cazul meu pare să confirme categoric ceea ce spun. În clipa de faţă, cea mai mare dorinţă a mea e să mă pot cufunda într-o cadă plină de orez cu fasole, din care să nu mai ies pînă ce nu i-am înghiţit tot conţinutul.

Fără îndoială că, pentru oricare altul în locul meu, îndelungata absenţă a lui Hiliodomiro ar fi fost dovada cea mai grăitoare că apariţiile sale sînt de domeniul ficţiunii. Ideea existenţei lui concrete însă îmi era atît de bine înfiptă în minte, încît, deşi era vorba despre un spirit, ba încă despre unul nemuritor între nemuritori, dispariţia lui fără urmă mă făcu, în repetate rînduri, să mă întreb dacă nu s-o fi prăpădit cumva de vreo boală sau în vreun accident neprevăzut. Totul e cu putinţă. Chiar şi pe lumea cealaltă. Căci altfel, cum se explică faptul că unele spirite rămîn, ca să spunem aşa, vii, şi apar în fiecare zi prin ziare, iar altele, dimpotrivă, nu mai apar nici în presă şi nici nu mai dau vreun semn de viaţă, ca şi cum ar fi, într-adevăr, membri ai unei academii literare, de artă sau de ştiinţă ?

Curînd, faptele aveau să-mi confirme însă această convingere. Într-o zi, după ce criza din Abisinia trecuse, plecînd de la slujbă, dădui peste Hiliodomiro care mă aştepta la ieşirea metroului de pe strada 145, citind un ziar cu ultimele ştiri. Era, într-adevăr, slăbit, ca omul care-a fost bolnav vreme îndelungată, sau a trecut printr-o perioadă de frămîntări sufleteşti şi mintale. Avea, de asemenea, mina unui hepatic. După saluturile de rigoare i-am şi spus lucrul acesta, întrebîndu-l, afectuos, care era cauza înfăţişării lui nu tocmai înfloritoare.

– Războiul, băiete, mi-a răspuns el. Nici nu-ţi închipui cîtă bătaie de cap ne-a dat războiul ăsta. Mussolini cu fanfaronadele lui şi falimentul Ligii Naţiunilor, care s-a făcut în mod definitiv de rîs, ameninţările Angliei şi, în cele din urmă, atitudinea lui Hitler, ca şi toate celelalte.

Cîtă vreme am mers pe Fifth Avenue, uitîndu-ne la acea oră atît de potrivită la şuvoiul multicolor şi parfumat al femeilor, Hiliodomiro n-a scos nici un cuvînt. Îi mai plăceau şi acum femeile – ca pe vremea petrecerilor lui furtunoase din Santiago ; îi plăceau femeile frumoase din toate ţările, femeile care se plimbă pe Fifth Avenue la ora cînd se deschid prăvăliile ; îl desfăta acel şuvoi de trupuri feminine cu parfumul lor subtil ; sînii aceia rotunzi care se ofereau privirilor ; ochii aceia strălucitor de luminoşi, de toate culorile ; jocul acela al curbelor,

al şoldurilor cu mişcări sprintene şi elastice care se amestecau unele cu altele şi se îndepărtau lăsînd în urma lor o dîră de miresme tulburătoare ; picioarele acelea sculpturale care treceau cu miile, cu milioanele, amintind îndrăznelile arhitectonice ale arabilor sau florentinilor ; şuvoiul acela de linii curbe şi de culori în care plutea grăbit, cînd afundîndu-se, cînd ieşind la suprafaţă, cînd dispărînd din faţa ochilor flămînzi, roşul aprins al buzelor lacome şi strălucirea de cărbune, de safire, de smaralde, turcoaze ori ametiste a ochilor plini de mister sau îndrăzneală ; buchetul mîinilor înmănuşate în violet, albastru, verbe, galben, alb, ca tot atîtea flori ; şi capetele acelea minunate, acoperite de pălării neverosimile, de neînchipuit, fiecare din ele părînd o îndrăzneaţă pasăre necunoscută sau o nouă şi nemaiîntîlnită specie de orchidee sălbatică...

– În sufletul fiecăreia din aceste femei încîntătoare e o pasiune, o speranţă, o nenorocire... În fiecare din ele e viaţa... Întreaga viaţă... Ah, cît de mult iubesc viaţa !...

În faţa acelui spectacol feminin unic, al miilor de frumuseţi de pe Fifth Avenue, Hiliodomiro devenise melancolic ; melancolia omului aflat pe versantul celălalt al vieţii, asemănătoare întrucîtva întristării provocate de amintirea isprăvilor şi triumfurilor din tinereţe pe care o resimt unii oameni mai vîrstnici, care păstrează încă, în înfăţişarea lor,

o prestanţă tomnatică. Hiliodomiro era însă un om tînăr, aşa că gîndurile lui înflăcărate şi în acelaşi timp melancolice, provocate de atîta splendoare feminină, treziră în mintea mea o întrebare, în felul ei destul de ciudată : Ascultă, pe-acolo nu-i rost de nimic ?... Mă hotărîi totuşi să tac, ca să nu-l rănesc în susceptibilitatea lui masculină. Ce frumos spusese : „Ah, cît de mult iubesc viaţa !" Căci, pe bună dreptate, dacă în lumea de apoi nu există o Fifth Avenue, dacă huriile făgăduite de profet nu sînt decît o minciună, ce să caute un om tînăr în Paradis ? Ca să asculte predicile sfîntului Petru, sau sofismele lui Socrate ?... Barem dac-ar exista pe-acolo povestirile lui Quevedo [1] !

Seara aceea, tocmai fiindcă fusese atît de frumoasă, îl întristase aşa de mult pe Hiliodomiro, încît mi se păru că nu mai are de gînd să-mi povestească nimic. Pentru moment era ocupat cu introspecţia, amintindu-şi, de bună seamă, zilele cele mai frumoase, mai fericite, mai impetuoase şi mai neştiute de nimeni ale tinereţii sale de chefliu neobosit petrecute acolo, în căldurosul, murdarul şi frumosul oraş Santiago de Cuba, unde munţii palpită în zare ca nişte sîni de femeie.

---

[1] *Francisco Gómez de Quevedo y Villegas* (1580–1645), cunoscut scriitor satiric spaniol.

Din fericire, un ziar de scandal de-al lui Hearst [1] îl smulse din lumea închipuirilor. Un titlu cu litere mari și negre ca moartea umplea jumătate de pagină anunțînd că Hitler nu recunoștea tratatele de la Locarno și nici un fel de alt tratat – ceea ce însemna că un nou război putea izbucni de la o ediție a ziarului la alta. Hiliodomiro cumpără jurnalul, dar puțin după aceea îl aruncă.

– Gazetarii ăștia sînt niște pungași, spuse el. De aceea nici nu înțeleg cum de nu-i și Hitler ziarist. Sînt aceeași aproape pretutindeni, cu toate că aici se arată a fi mai mincinoși și mai alarmiști ca oriunde. Gîndește-te la tot tărăboiul pe care l-au făcut cu povestea aia cu Etiopia. Dar ce să-ți mai spun, propabil că ești la curent.

Eu, dîndu-mi seama că se ivise momentul propice pentru a-l face să-mi povestească cîte ceva din lunga perioadă în care nu-l mai văzusem, i-am spus :

– Cum așa ? Ai avut mult de furcă cu povestea aia din Abisinia ?

– Păi fă și tu socoteala !... Căci, în realitate, nu era vorba de Abisinia, ci de problema unui nou război mondial, care ne macină tuturora nervii de ani de zile... Chiar și englezului.

[1] Familia *Hearst* controlează unul din cele mai puternice monopoluri din S.U.A., care editează nenumărate ziare și reviste.

– Cum, i-am răspuns, un nou război mondial vă poate dăuna și vouă ? Credeam că nu ne poate aduce prejudicii decît nouă...

– Dacă ne poate dăuna ?! Nici nu-ți poți da seama cît de mult... Gîndește-te, de pildă, numai la asta : noul război ar aduce cu sine o dilemă grozavă. Dacă-l va cîștiga cineva – lucru puțin probabil – am avea o nouă avalanșă de eroi necunoscuți și, ca atare, o agravare a problemei șomajului nostru ; noi dificultăți cu eroii antici ; posibila înlăturare a multora dintre noi de către noii-sosiți. Teribilă plăcere ne mai așteaptă !... Și asta, în cazul că războiul va fi cîștigat, în cazul că iese cineva învingător din el. Altminteri, dacă va fi pierdut – și mai mult ca sigur c-așa are să se întîmple – s-a zis cu noi ! În clipa aceea nimeni n-o să mai poată evita hecatomba. Teoria pe care ne-o tot face un Erou Necunoscut nou sosit, precum că toată povestea asta cu slăvirea eroului necunoscut nu e decît o insultă adusă poporului măcelărit, deoarece nu există eroi necunoscuți, așa ca oaia dintr-o turmă ; că în război, în adevăratul război de eliberare a popoarelor nu există și nu pot exista eroi necunoscuți, deoarece poporul îi cunoaște pe toți cei ce-l iubesc și se sacrifică pentru el ; ei bine, teoria asta îndrăcită, care prinde din ce în ce mai mult, se impune fără posibilitate de scăpare. De aici ni se și trage opoziția față de război ; opoziția față de moarte.

Iată de ce nu trebuie să te mire că sînt alături de voi în campania împotriva războiului, căci, dacă lucrul acesta e spre folosul vostru, nouă ne este încă şi mai util. Poţi fi absolut sigur că, în clipa de faţă, nu există antifascişti mai îndîrjiţi decît noi, eroii necunoscuţi. Şi asta din pricina a ceea ce voi numiţi contradicţii interne... Datorită acestor contradicţii interne, noi, un produs al războiului, căruia îi datorăm gloria, prestigiul, onorurile şi întreaga noastră situaţie, îl combatem, îl urîm şi luptăm pentru ca el să nu se mai repete... Ca să înţelegi mai bine, tu, care eşti scriitor şi te învîrteşti printre artişti, află că lucrurile se petrec aidoma ca atunci cînd un scriitor, un pictor sau un muzician, o dată ajuns pe culmile gloriei, nu lasă să se mai ridice nici unul din discipolii săi. Sau dacă-l lasă, o face numai cu condiţia ca respectivul discipol să-i semene, fiind astfel în măsură de a-i prelungi, într-un fel, gloria şi propria-i faimă... Aşa stau lucrurile, băiete. Să nu-ţi faci iluzii, nu s-a schimbat nimic în lumea asta păcătoasă.

– Părerea ta e, aşadar, că Mussolini şi Hitler au urmărit cu poveştile acelea din Abisinia şi de pe Rin să provoace un nou război ? l-am întrebat pe Hiliodomiro ca să-l îndrept pe făgaşul mărturisirilor care mă interesau.

– Am să-ţi explic numaidecît cum stau lucrurile. Adevărul este c-au făcut să ne treacă toate nădu-

şelile. Dar pe noi nu ne poate înşela nimeni. Şi nu ne poate înşela fiindcă, în afară de faptul că sîntem spirite, mai avem, datorită caracterului nostru internaţional, şi un serviciu de spionaj pe lîngă care serviciul nemţilor şi-al japonezilor nu fac două parale. Eu, de pildă, am luat poziţie făţişă cînd Mussolini şi-a aruncat primele trupe împotriva Abisiniei. Iar drept răspuns, Anglia a început să îngrămădească nave în Mediterana, care ajunsese să semene cu un lac într-o zi de regate. „Hait ! mi-am zis în sinea mea, o să se stîrnească un tărăboi pe care n-o să-l mai poată domoli nici *La Chambelona.*" Şi, amintindu-mi, nici eu nu ştiu cum, că la urma urmelor nu sînt decît Eroul Necunoscut din Arlington, Eroul Necunoscut nord-american, m-am pregătit, prudent, să dau o declaraţie din care să reiasă că America nu se va amesteca în problemele europene. Îţi atrag atenţia că, mai cu seamă acum, cînd se apropie perioada electorală, asta însemna din partea mea o mare lovitură politică, pentru că aici nimeni nu vrea să ia parte la conflict, lucru care dovedeşte o judecată straşnic de sănătoasă. Situaţia a fost însă de aşa natură, încît n-a mai fost necesar să fac cunoscute declaraţiile mele ; căci ceilalţi eroi necunoscuţi, aflîndu-mi intenţiile, veniră în mare grabă la mine şi-mi explicară limpede cum stăteau de fapt lucrurile. Astfel, Eroul Necunoscut italian îmi spuse : „Nu fi prost ! Nu-l cunoşti pe Benito ? Nu-ţi dai

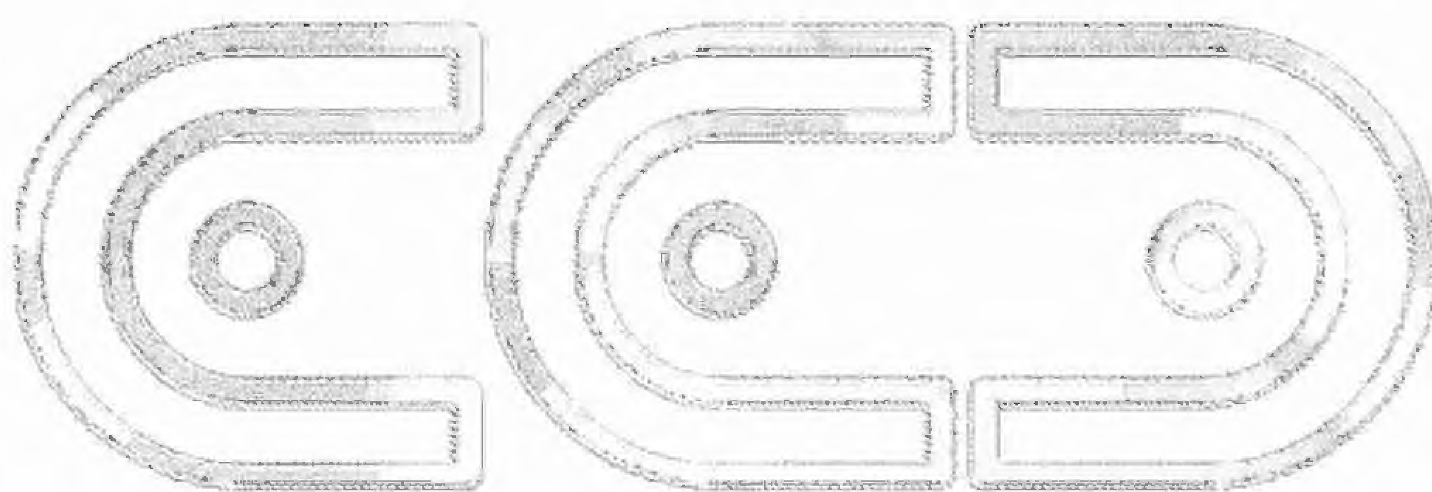
seama că nu urmărește decît să-și mai distreze puțin conaționalii, să apară în balcoanele din piețele publice, ca să vorbească mulțimii, să se ducă la Coliseu pentru a evoca gloria lui Cezar și, dacă e cu putință, să cucerească Etiopia, fie chiar și în mod provizoriu, ca să-și aducă de pe-acolo vreun mareșal pe care să-l primească după chipul și asemănarea antichității, așa cum se făcea cu legiunile romane ? Atîta vrea, băiete, căci știe prea bine că nici Anglia, nici Germania și nici Franța n-au să ridice un singur deget. Și nici chiar el, dacă s-ar ivi prilejul, n-ar face nimic. Ce mai tura-vura, vor să meargă cu toții la sigur – așa cum se spune cînd joci pocher. De aceea trage și el cacealmale. Vede că Egiptul, Siria și India încep să se zbîrlească și știe că la prima ocazie o să-și scuture lanțurile, iar el o să rămînă fără imperiu și fără sclavi. Iar lucrul ăsta nu-i convine. Și află că, cu cît ai să vezi mai multe vapoare în Mediterana, cu atît e și frica englezilor mai mare. Dacă nu mă crezi, întreabă-l pe el, continuă, întorcîndu-se spre Eroul Necunoscut englez, cel despre care ți-am vorbit ceva mai înainte.

– Ei, chiar frică nu, spuse acesta plin de orgoliu, pentru că Angliei nu i-a fost niciodată frică. Ceea ce e sigur însă, e că Mussolini a început să se obrăznicească prea de tot și că trebuie să-l ținem în frîu. În fond, nu e prost de loc. Adevărul e că nu

se mulțumește numai cu o bucată de pămînt african în plus, ci dorește să cîștige, treptat-treptat, supremația în Mediterana, alungîndu-ne pe noi de-acolo. Ăsta e visul lui. Are pretenția să uite că Anglia e regina mărilor, așa cum scrie în toate ziarele. Dacă Mediterana va intra pe mîna italienilor, dacă va trece la cultura latină – și asta e placa lui Mussolini – asta va însemna pentru umanitate un mare pas înapoi, căci, pentru a folosi din plin moștenirea romană, va impune din nou latina veche, navigația cu vîsle, triremele și quinquiremele. Ba, n-ar fi exclus ca, pentru a dovedi în mod definitiv că Columb era italian, să-i vină în minte a arma cîteva corăbii cu pînze, trimițîndu-le să descopere America, iar după aceea s-o cucerească...

Englezul, crezînd că descoperise argumentul hotărîtor pentru a mă face să renunț la neutralitatea pe care o anunțasem pentru apropiatul război mondial, ceea ce însemna... (aici se întrerupe manuscrisul) R. R.

Scanare și prelucrare digitală

de

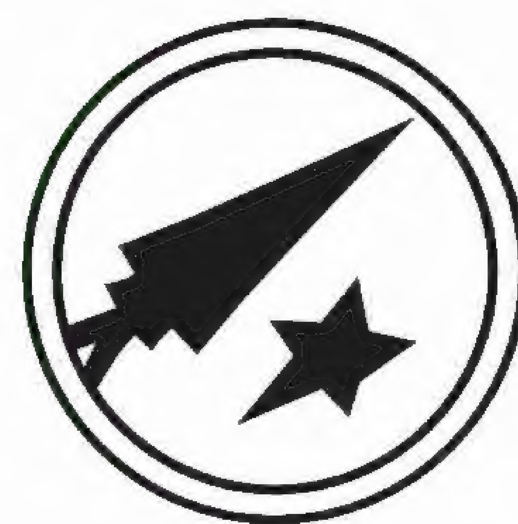

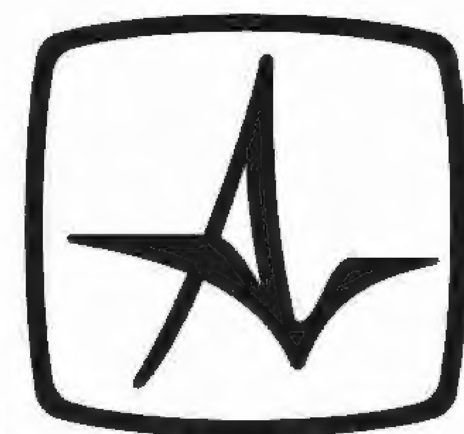
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

